*"Her şeyin sonundayım"**

Tezer Özlü - Ferit Edgü
Mektuplaşmaları

*SEL

5. BASKI

"HER ŞEYİN SONUNDAYIM"*

FERİT EDGÜ, 1936'da İstanbul'da doğdu. Öykü, şiir, roman, deneme türünde yapıtlar verdi. *Bir Gemide* (1979), Sait Faik Hikâye Armağanı; *Tüm Ders Notları* (1979), Türk Dil Kurumu Deneme Ödülü; *Eylülün Gölgesinde Bir Yazdı* (1988), Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü.

TEZER ÖZLÜ, (1943-1986), ilk kitabı *Eski Bahçe* (1978), ilk romanı *Çocukluğun Soğuk Geceleri* (1980), ikinci roman/anlatısı *Yaşamın Ucuna Yolculuk*'tur. (1984) Yaşarken yayımladığı üç "farklı" kitabıyla edebiyatımızın çok erken yaşta yitirdiği en özgün kalemlerinden biridir. Ölümünün ardından ilk öykü kitabı, daha sonra yazdığı öykülerle birlikte *Eski Bahçe – Eski Sevgi* (1987), kimi günce ve anlatı parçaları da *Kalanlar* (1990) adıyla yayımlandı. *Leyla Erbil'e Mektuplar* da 1995 yılında kitaplaştırıldı.

*SEL YAYINCILIK / MEKTUP

*SEL YAYINCILIK
Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

http://www.selyayincilik.com
E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:
Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu - İstanbul
E-mail: siparis@selyayincilik.com
Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

*SEL YAYINCILIK: 435
ISBN 978-975-570-449-4

"HER ŞEYİN SONUNDAYIM"
Tezer Özlü - Ferit Edgü Mektuplaşmaları

© Deniz Kıral, 2010
© Sel Yayıncılık, 2010

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı
Yayına Hazırlayan: Burak Fidan
Kapak tasarım: Sermin Yavuz
Teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Mart 2010
Beşinci Baskı: Ocak 2014

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

"Her Şeyin Sonundayım"

Tezer Özlü - Ferit Edgü Mektuplaşmaları

Yayına Hazırlayan: Burak Fidan

Mektup

Aile arşivini açarak, kayıp mektup ve fotoğrafların izini sürerek,
bu kitabın gerçekleşmesindeki katkıları dolayısıyla
SEZER DURU'*ya*
teşekkür ederiz.

SEL YAYINCILIK

ÖNSÖZ

Yaşamları yapıtlarına birebir yansıyan, yapıtıyla yaşamı arasındaki sınırın silinip yok olduğu yazarlar vardır: Henry Miller gibi yazdıkları yaşamının aynası olmuş; Marquis de Sade gibi, yapıtı, içindeki yanardağın lavlarından oluşmuş, Jean Genet gibi tek dürüstlüğü tüm cinsel eğilimlerini bir başkaldırı olarak, tiksindiği ve dilinden başka hiçbir ortak noktası olmayan bir topluma kusmuş, ya da bizden Sait Faik gibi, öykülerindeki tek ben kendisi olan yazarlar...

Tezer Özlü, bu tür yazarlardan biriydi. Yazarlık gücünü yaşadıklarından alan, yaşadıkları için yazınsal bir dil yaratan, varoluşunu yazmaya, yazısını varoluşuna borçlu biri.

Onu, çok küçük yaşlarda bir ortaokul öğrencisiyken tanıdım. Bugün, hayattaki en eski dostum Demir Özlü'nün Avusturya Lisesi'nde okuyan kız kardeşiydi.

Öyle rastlantılar vardır ki çocuk yaşta başlar, ölene değin sürüp giderek dostluğa dönüşür.

Tezer'inki böylesi bir dostluktu.

Onun okurları, okudukları metinlerin ne mene acılardan doğduğunu bilirler. Kuşkusuz bu nedenle, çok görülmeyen bir okur-yazar bağı oluşmuştur aralarında.

O, çektiği acıları kullanarak, ortaya koymadı yapıtını. Çektiği acılardan bir yapıt yarattı. Diyebilirim ki varoluşunu yazarak ger-

çekleştirdi. Acıları olmasaydı (keşke olmasaydı!) belki mutlu bir sevgili, mutlu bir anne olarak sürdürebilirdi yaşamını. (Sürdürmek ister miydi, bilmiyorum) Bilmiyorum, çünkü mektuplarında zaman zaman beliren mutluluk özlemleri (hastalığının sonucu ya da değil) bana pek inandırıcı gelmiyor.

Mutluluğu değil, gerçeği; kendi varoluşunun gerçeğini, güzel kokulu gül bahçelerinde değil, insanoğlunun çöplüğünde arayan, kendi öz varlığına dayanabilmek için binbir uyuşturucuya başvuran Antonin Artaud'yu düşünüyorum. Tüm yazınsal türlerin kıçına tekmeyi vurup, yeryüzünün tüm marjinallerine yollar açan Artaud le Momo'yu. Tezer, onlardan biriydi.

İlk gençlik yıllarında herkes gibi kısa öyküler yazdı. Bu öykülerde de kendini, yakın çevresindeki insanları, olayları anlatıyordu. Ama onun yazarlığı, kendini, yaşadıklarını çırılçıplak ortaya koyduğu 'Çocukluğun Soğuk Geceleri' ile 'Yaşamın Ucuna Yolculuk' adlı öykü, roman, anlatı diye adlandırılamayacak iki kitapta kendini ortaya koyar. Genç okurlar, bu iki kitapta, bastırılmış başkaldırılarını, özgürlük tutkularını, yalansız bir dünya özlemlerini buldular. Yazmanın yalnız estetik bir sorun değil, aynı zamanda etik bir sorun olduğunu gördüler. Tezer'in yazdıklarına olan bağlılıklarının bir nedeni de bu olmalı.

Bu kitapta yer alan mektupların uzun yıllardır yayımlanmasını isteyen ortak dostlarımız oldu. Bu isteklere pek sıcak bakmadım. Yayımlanmaya değer bulmadığım için değil. Her yazarın kendine ait (Virginia Woolf'un deyişiyle) bir odası olduğuna ve bu özel odaya, eline kitabı alan herkesin girmeye hakkı olmadığına inandığım için. Bugün, Tezer'in tüm yakınlarının izni, hatta isteğiyle, bu mektupları yayımlarken önemle belirtmek istediğim bir nokta var: Tezer, hastalığının düşüşe geçtiği dönemlerde (bazıları klinikte) yazdığı mektuplarda, yaşadıklarını dile getirdiği kadar, saplantılarını, (sözcüğü bağışlayın) sabuklamalarını da dile getiriyor. Okur, bu mektupları bu gerçeği göz önünde tutarak okuyup anlamalıdır.

Başlangıçta, bu kitapta yalnızca Tezer'in mektuplarının yer alması düşünülmüştü. Ama son anda, benim ona yazdığım birkaç mektup ortaya çıktı. Kuşkusuz, onun da, benim de, birbirimize yazdığımız mektupların tümü değildir bunlar. Birçoğu yitirilmiştir. Özellikle benim, askerlik sonrası Paris dönemime ait mektuplar. Birkaç mektubu da, bugün aramızda olan ya da olmayan kişileri ya da yakınlarını üzmemek için yok ettim.

Yayımlanan mektupların, birkaç özel ismin değiştirilmesi dışında, hiçbirine dokunulmamış, yalnızca yazım yanlışları düzeltilmiştir.

F.E
Kandilli, Aralık 2009

cuma

Sen trendesin şimdi. Ben de oturuyorum burada. Saat 12 ye geliyor. Gecenin bu saatlerinde insanlar kusuyorlar ustlerini. Sessizlik bürüyor ortaliği. Ben de daha iyi duyuyorum dinlediğim müziği. Daha çok yitiriyorum tüm düşüncelerimi. Olmayan düşüncelerimi. Uyuyabilmem için hiçbir neden yok. Sabah 8de kalkmış olmam, o ilgiriz büro, ev, ben, beni yoramiyor artik. Uyanmam için de hiçbir neden yok. Bu kelimeleri alt alta, yanyana diziyorum için de. Bir gece. Diğerleri gibi. Bir ben. Diğer benler gibi. Bu gün eski ben'lerimden biri olduğumu duydum. Karşılıklı gülsek.

Güçlüsün müyüz sen?
Güçlüsün müsün?

Bu gece okuyacak birşey bulamıyorum. Bu gün senin Bozgunu okumaya çalıştım. Üç kelime okuyabildim. Elim elimden çıkan ş kelimeler benden uzaklaşıyor. Bu satırlar ben değil artik. Kafamdan geçenleri yazamam. Birşey geçmiyor çünkü. Geçenlerde düşümde yüksek bir yapının camının altında, bir parmak kadar dar bir yere abanıp kalmıştım. İçeriye girsem, girmeğe yetteceğim, camdan dışarıya bir adımımı atsam, düşüp ölecektim. Ama o cam kenarına yapışıp, boşluğun üstünde kendimi tutadak gücüm kalmamıştı. Nasıl olsa çözülecektim ellerim. Ve ben düşecektim boşluğa
Yarın bütün gün trende gideceksin sanmışsın? Nereye? niçin?
Yarın bütün gün büroda oturacak olan ben miyim? Neden? niçin? ~~Bir~~ Hiç bir yerde olmak istemiyorum ki.

1.

[Ankara, Eylül / Ekim, 1966] Cuma

[Tezer Özlü'den Ferit Edgü'ye]

Sen trendesin şimdi. Ben de oturuyorum burada. Saat 12'ye geliyor. Gecenin bu saatlerinde insanlar kısıyorlar seslerini. Sessizlik bürüyor ortalığı. Ben de daha iyi duyuyorum dinlediğim müziği. Daha çok yitiriyorum tüm düşüncelerimi. Olmayan düşüncelerimi. Uyuyabilmem için hiçbir neden yok. Sabah 8'de kalkmış olmam, o ilgisiz büro, ev, ben, beni yoramıyor artık. Uyanmam için de hiçbir neden yok.

Bu kelimeleri alt alta, yan yana dizmem için de. Bir gece. Diğerleri gibi. Bir ben. Diğer benler gibi. Bugün eski ben'lerimden biri olduğumu duydum. Karşılıklı gülsek.

Gülebilir miyiz dersin?

Gülebilir misin?

Bu gece okuyacak bir şey bulamıyorum. Bugün senin Bozgun'u okumaya çalıştım. Üç kelime okuyabildim. Elim, elimden çıkan kelimeler, benden uzaklaşıyor. Bu satırlar ben değil artık. Kafamdan geçenleri yazamam. Bir şey geçmiyor çünkü.

Geçenlerde düşümde yüksek bir yapının camının altında, bir parmak kadar dar bir yere abanıp kalmıştım. İçeriye girsem, girmeye yeltensem, camdan odaya bir adımımı atsam, düşüp ölecektim. Ama o cam kenarına yapışıp, boşluğun üstünde kendimi tutacak gücüm kalmamıştı. Nasıl olsa çözülecekti ellerim. Ve ben düşecektim boşluğa.

Yarın bütün gün trende gidecek olan sen misin? Nereye? Niçin?

Yarın bütün gün büroda oturacak olan ben miyim? Neden? Niçin? Hiçbir yerde olmak istemiyorum ki.

Belki de ben bugün ilk defa her şeyin sonundayım.

Gene bir yığın günler geçip gidecek ve ben kendime, işte bugün ilk defa her şeyin sonundayım mı diyeceğim?

Korkuyorum. Korkuyorum. Korkuyorum.

Tezer

2.

[Ankara, Ekim, 1966] Pazar

[Tezer Özlü'den Ferit Edgü'ye]

Bir tek sözcükle, gökyüzü korkunçtu.
Ve onunla birlikte her şey.*

Sana ne yazabilirim ki?
Ben kendim için yazmak istiyorum.
Olmuyor.

Dün *L'homme de Rio*'yu gördüm. Epey eğlendim. Akşam da Mübin buradaydı. Asaflar'da oturduk. Asaf da yoktu. Pirkko, ben ve Mübin. Fakat o sulanmış kafası ile canıma okudu. Hâlâ kendime gelemiyorum. Haklı, Polatlı'da onu bir topçu olarak düşünemiyorum.

– Çok sıkılıyorum Tezer, anlıyor musun? diyor.

– Hayır, sıkıntının bu değin ilerisini anlayamıyorum, diyorum.

Üstelik bana evlenme bile teklif etti. İyice sarhoştu. Sonra banyo yapmak istedi. Ve ben onu yıkayayım, diye tutturdu. Pirkko'ya, Sen de gel, dedim. Gelmedi. Gitti, çocuğunu bağrına bastı.

Mübin, Asaf'ın şortunu giydi. Yattı küvete. Ve ben onu fırça ile sabunladım. O burada, banyoda ölü bir vücuttu. Ölü yıkıyorum sandım kendimi. Pek sıkıldım. Sonra kolonyaladım onu.

Benim niye karım yok? dedi bir İngiliz aksanı ile İngilizce. Sonra herifi uyutuncaya değin canım çıktı. Az daha boğacaktım onu. Fakat kafamı fena dağıttı. Biz insan mıyız? Neden yaşıyoruz? soruları ile. (Tabii bunları Güner duymasın!)

* Ferit Edgü'nün 'Av' adlı öyküsünden bir cümle.

Eve gelince senin hikâyeni okudum. Çok iyi tabii. Belki ben de bu günlerde bir hikâye yazarım. Birkaç söz. Ama,

Bir tek sözcükle, gökyüzü korkunçtu.
Ve onunla birlikte her şey.

Çok az okuduğum iyi cümlelerden biri bu. Bence tabii. Hikâyenin bütünü çok güzel.

Bugün Güner'in ablasında idim. Bütün gün şarap içtim. Biraz başımı ağrıtmaktan başka bir işe yaramadı. Sabah onlara giderken Piknik'te Mübin'i gördüm. Gel bir kahve iç, dedi. Oturdum.

Mübin'in suratı tertemizdi. Orada şemsiyesi ile duruyordu. Biraz sonra önümüzden Güner'in babası geçti. Ben tanıştırdım bunları. Güner'in babası orda bana, "Peki, sen burada ne oturuyorsun?" diye avaz avaz bağırmaz mı! Herkes duydu. Nerede ise ağlayacaktım.

Şimdi Orhan uğradı. Gitti.

Burada yalnız kaldım. Bach dinliyorum. Dinlemiyorum ya. Burada bir ben var. Belki de bana benzemek isteyen birisi. Kafamın içinde her şey bir arada. Çocukluğum. Taşra. Erkekler. Sıkıntı. Ama kafam bomboş. Hiç bu kadar yalnız ve rahat olmamıştım. Bomboş.

Tezer

3.

[Ankara, Ekim, 1966]

[Tezer Özlü'den Ferit Edgü'ye]

Odanın içinde geziniyorum. Bazı bazı burada gezinmem gerekiyor. Resimlere, duvarlara, kendi resmime bakıyorum. Hep Bach'ın süitlerinin ilk kısmını dinliyorum.

Hiç yemek yemedim bugün. Öyle sanıyorum ki artık hiç yemek yemeyeceğim. Uyumayacağım. Çünkü uyuyan ve yemek yiyen ben değilim.

Ben beni bunaltıyor.

Ben'in yazdığı bu satırlar canımı sıkıyor benim.

Tezer

4.

[Ankara, Ekim, 1966]

Sevgili Ferit,

Bu gece Güner'e bir mektup yazarak ayrılmaya kararlı olduğumu bildirdim. Bu laflarla senin de fazlasıyla kafanı şişirdim ama bu sonuncusu. Bu evde yalnız kalınca öylesine rahat ettim ki, hiçbir gün uykum kaçmadı. Tek başıma uyanınca hiçbir umutsuzluk duymadım. Tabii sevinç de. Yollarda dolaştım. İşe gittim. Doğru eve geldim. Bir çay yaptım. Müzik dinledim – okudum – balkondan baktım, uzun uzun uyudum. Hiç iş yapmadım. Hiç kimse beynimi ütülemedi. Hiç misafir gelmedi. Hiçbir gece de birisini aramadım. İstediğimin bu olduğunu anladım. Yeniden evlilik hayatı düzenlerine girişecek hiçbir gücüm kalmamış. Güner'in dönüşünün yaklaşması bana korku vermeye başladı. Son mektubunda bana, "Her yerde sıkılan, çekilmez bir adam olduğumu anladım, bu bana acı veriyor." diye yazıyor.

Böyle bir adama verecek bir inancım, umudum yok ki benim. Ben de her an boşlukla yüzyüzeyim. Ama umurumda değil. Böyle olmasa ne olabilirdi sanki? Ama en zoru – bu durumda iki kişinin bir aradaki Cehennem Dansı.

Gelir gelmez ondan boşanacağım. Yeniden denenecek hiçbir şey yok. Kendisine yazdım. İsterse, kalabilirse orda kalsın. Şimdilik hiç kimseyle uykumu paylaşmayacağım. Umutsuzluk dolu birisiyle hele hiç. O zaman birlikte balkondan atlamak kalıyor geriye.

Sana bunları yazmakla seni de güç duruma sokuyorum – bana bir şeyler yaz. Güner'e bir şeyler söyle. Veya hiçbir şey söyleme. İsterse orda kalsın. Sakın bunları özlem veya erkeksizlik krizi sanma – Sana karşı her zaman apaçık olduğumu bilirsin. Hiçbir zaman Güner'i görmekten bu kadar korkmamıştım.

Gözlerinden özlemle öperim.

Tezer

5.

[Ankara, Kasım, 1966]

Sevgili Ferit,

Çok şuurlu bir delilik ve çok büyük bir espri, Beckett'i aşan bir absürd içindeyim.

Durum korkunç. Ya o son çevirdiğim Bergmann'daki kızın durumuna düşeceğim, ya deli bir yazar, ya çok romantik bir âşık ve aşk (neyse işte) ve kumsal, yüzmek, sessizlik. Bu çocuk bana lâzım. Gel. Veya Paris – gidiş-dönüş uçak bileti al. Veya (unuttum) – Roma'da buluşalım. İki taraflı uçak bileti temin et. Senin ve benim için. Gidiş ve dönüş ve Roma'da 1 veya 2 günlük para. Biliyorsun, buradan çıkış zor. Giriş kolay. Sen tek doktorum olabilirsin. Burada iki Alman var, senin yerini tutuyorlar (Hasso Pfeiler ve Margit Rostock) ama onların çok vakitleri yok. Mektubu hemen kesebilirim veya çok uzatabilirim. Hemen gel. Sen olmazsan hiç kimseyi göremeyeceğim. En çok ve en uzun sana inandım. Gel ve ben sana emir edene kadar Monsieur'den hiç söz etme.

Tezer

6.

Ankara, 22 Aralık 1966

Sevgili Ferit,

Sen bile bu işten gene rahat kurtuldun, tembel herif – dehalarımız birlikte çalışıyordu– ama işte ben K. oldum, sen K.'nın yardımcısı bile olamadın, olamıyorsun, olacaksın.

Fakat senin absürd (?) benimkini de aştı gene. Şu karının bu derece hızlı bir Golem olduğunu bilmiyordum doğrusu.

Çok iyiyim, çıkışın gibi, girişin de güç olacak ama, nasıl olsa yakında yalnız olarak geleceksin. Hiç de gitmek istememiştin.

Amerikalı gibi duvarı açtıracağım. Yarısı senin, yarısı benim oldu gitti evin.

Gözlerinden öperim.

Tezer

Çevremdeki yardımcılar beni çok yordular, bu arada gene en iyi Monsieur DURU çalıştı.

Sevgili Ferit,

Daha sonra sana uzun uzun yazarım. Şimdilik anlatılacak pek bir şey yok.

Benim kitapları

Ankara Sanat Tiyatrosu

Ihlamur Sokak No: 7/2 Yenişehir / Ankara

adresine postalar mısın?*

Gözlerinden öperim.

Güner

* Güner Sümer, Paris'ten ayrılırken Ferit Edgü'ye emanet ettiği birkaç kitabı istiyor.

7.

[Ankara] 26 Aralık Pazartesi, 1966

Sevgili Ferit'ciğim, (karının laflarından da biraz yazacaktım, ama anlar diye, bu kadarla yetiniyorum.)

Şimdi mektuba geçebiliriz:

Evde dinleniyorum. Şunu idrâk ettim ki (neyi diyeceksin) ne kadar çok dinlenirsem, o kadar çabuk normal (acaba normal mi diyeceksin) yani – kendi yaşamıma dönebileceğim.

Şimdi viski, Fransız sigarası ve aşk gibi dünya nimetlerinden mahrumum ve dinleniyorum.

Nihayet dün bizim, yani benim çatıya taşınmıştık, yarım saat bile duramadık, hemen geri taşındık. Bugün de iyice toplanıp taşındık. Casuslar işi çok azıtmışlardı. Sessizlikleri tam bir sessizlik, hepsine bağırdım:

"Satılmış alçaklar! Yankiler Us'e US'e – pis İranlılar" diye.

Benim eşyalar da gelince bu ev nefis oldu. Özgür ve bağ[ım]sız bir ev burası.

Radyoda artık "Günümüz ve Sorunlarımız" programında nefis Sait Faik'ler okunuyor. Gelecek hafta için "Dostoyevski'nin Ev Sahibesi"ni ilân ettiler. Hemen telefona sarıldım, "Bu yanlış bir tutumdur, Dostoyevski'den ilkin (Tatsız Bir Olay) sonra (Amcanın Rüyası) okunmalıdır" dedim. Bu işi de hallettim. Haksız mıyım yani? Bu ikisini duyurmak yeter... sonra da isterlerse Gogol'ün Kaput ve Burun'unu okuyup Çehov'a geçsinler.

Gel de bu işlerin başına geç!

Geliş gününü bir telgrafla bildir. Para lâzımsa yaz, yollayayım, bir 1000 DM. İster misin?

Zaten sana biraz para yollasam da, erkek giyim eşyası getirsen yeni kocama iyi olur. Bu çocuk kendisi için giyinmeyi bilmiyor. Meselâ: İnce kadife bir ceket, birkaç gömlek, bir-iki seninkiler

gibi kravat, 2 kazak bir V yakalı bir balıkçı yaka, bir de gocuk, 1000 DM yeter mi?

Bu işi ancak sen başarırsın. Sizin harcayacak paranız bittiyse, ben size göndertirim. M., Demir tipinde, ama daha uzun boylu, ölçüsünü yollarım sana – ben de V yakalı bir hırka istiyorum, kalın el örgüsü –

Bak, artık kira da vermiyorum, yılda 8.000 TL. demek, şayet biriktirebilirsek senin arsaya harcarız. Ölmeden o topraklarda da biraz yaşayalım.

Gözlerinden öperim,

Tezer

8.

[Ankara, Aralık, 1966]

Sevgili Ferit,

Bugün eski eve ilk defa vardığımda, (24 Aralık) lezzetli mektubunu buldum, çok keyiflendim.

O kadar evliliğimin karşısında olma, bir sor bana bakalım, neydi sebebi?

Er evlenirse, Çarşamba – Cumartesi ve Pazar günleri *evcil* izni olarak dışarı çıkar. İşte bu yüzden bir nikâh daha patlatacaktım, şimdi lüzum kalmadı...

Pazartesi, mahiyetimdeki kadınlarla (Nimet, Sezer, Eskuş) Tarabya Büyük Oteli'nde 5 günlük bir istirahata çekiliyorum. 1 Ocak'ta Ankara'ya geri dönmüş olacağım.

Evdeki utanç duvarı bu arada açılacak, aradaki boşluğa Texas usulü bir meyhane kapısı geçirilecek. O duvar iki taraflı tahta ile kaplanacak ve ev açık, güzel renklere boyanacak. Yani size de bir daire tahsis ediyorum.

Zaferim oldukça ağır yürüyor, çünkü olaylar beni çok zayıflatıp yormuş. (Olay dediğim aşk tabii)...

Gözlerinden, yanaklarından öperim, karına geçmiş olsun der, onu da öperim.

Tezer

P.S. Bir Alman tabiyeti kabul edeceğim. Adım KARİN olacak, soyadım ER veya Kiper –

ÇOK MÜHİM:

Ne kadar para lâzımsa 2.000 DM. veya 3,5 bin DM. arkadaş *vasıtasıyla* yollatabilirim.

9.

[Büyük Ankara Oteli antetli kâğıda]

[Ankara] 1 Ocak 1967

Sevgili Ferit,
Yeni yılın ilk taze sabahında yazıyorum sana.
Hiç bu kadar keyifli olmamıştım.
Otelin 1 aylık ücreti 10 bin liraymış (hiç de çok değil 2 kişi için).
Ama biz burada 1 hafta kalacağız.
Sonra bir ev tutulacak, yepyeni dekore edilecek.
Değişmeyen adres Orhan Duru'nunki, oraya yaz.
Yeni yılda vatanına ve bizlere kavuşman dileği ile...

Tezer

10.

Ankara, 9 Ocak 1967

Sevgili Ferit,

Çok iyiyim, bir hafta sonra hastaneden çıkacağım. Çok yeni, çok güzel günler bekliyor beni. Bunların hepsini hak ettim.

30'unda duruşma var. Herhalde Monsieur bir güçlük çıkarmaz ve bir celsede boşanırım. 30 bin liralık bir tazminat davası açayım mı? Değmez di mi?

Bu işler biter bitmez evleneceğim (Ne kadar nikâh düşkünü bir karıyım di mi?)

Annem Ankara'ya geliyor. Onunla birlikte çok lüks bir eve yerleşiyoruz (Ev sahibesi de Birkan)

Sizi de bekliyorum. Ne zaman geleceksiniz?

En kısa gelecekte işime başlayacağım. İşimi çok seviyorum. Demir'i Cumartesi günü gördüm. Çok şık ve bakımlıydı.

Bugünlük bu kadar. İkinize de sevgiler.

Tezer

Berlin 1982

11.

İstanbul, 11 Şubat 1967

Sevgili Ferit,

Feriköy'de güzel bir ev tutarak yerleştik. Burada, parke büyük salon, ayrıca iki yatak odası var. Banyo ve mutfak da güzel. Kalorifer ve sıcak su da var ve 600 lira. Kirayı annem ödüyor, ev benim. İstediğimi içeri alırım, istemediğim gelmez, adresi kimsenin bildiği yok.

Burada bugün kar yağıyor. Bahar günlerinin özlemi içindeyim. Yazı yazmak güç geliyor bana. Hele okumak – hiç okuyamıyorum. Bol bol uyuyorum. Tek şikâyetim öksürük, biraz da ilaçların verdiği tedirginlik. Belki bu tedirginlik ilaçlardan gelmiyor.

Bahriyelim Ankara'da kaldı. Çok da sert bir adam. Beni suçluyor. Hiç değişmiyormuşum ben, hep aynı imişim. Ne değişebilir? (Anlamıyorum)

Şu senin pasaport işleri de iyice can sıktı! Bu pasaport meselelerini hiç anlamaz oldum. İnsan ya pasaport alır, ya alamaz. Sen bunların ortasında kaldın. Ne alıyorsun ne de alamıyorsun.

Çok iyi olan pikabımdan Bach'ı kaldırdım, Telemann'ı koydum. Torelli ve Marcello'yu da çok sever oldum, ama plağı yok. Hiç plak yok zaten (2 Bach, 1 Handel, bir de Telemann var).

Eve yeni bir buzdolabı bile alındı. Diğer eşyalar Güner'in oldu. Hiçbir eşyadan vazgeçmedi, ben de verdim. Ama koltuklarım ve yarım bir kütüphanem geldi. Beckett'leri birine verdim. Pinget'i verdim, Sezer de lügat ve kitapların yarısına el koymuş, boş verdim hepsine. Çevirmek istediğim üç kitap var: 1) Golem 2) Max Brod/Kafka 3) Peter Weiss (Abschied [von] den Eltern). Bu işi yapsam, başka hiçbir şey yapmayacağım.

Amelie'nin herhalde hiçbir şeyi yoktur. Ben gördüğümde sapasağlam, üstelik kanlı ve sıhhatliydi. Sen onu hastalık kuruntularından vazgeçir.

Bana çok iyi bakıldı. Şimdi daha 5-6 ay ilaç alacağım o kadar. Sonra bütün yaz denizden çıkmayacağım ve göbekleneceğim. Sıhhatli bir karı olacağım, zaten öyleyim.

Ben en çok seni kavrayabiliyorum. Nasıl anlatayım. Senden başka hiçbir insanı tam anlamıyla, bütünüyle kavrayamıyorum. Öykülerini ve çevirilerini ve yazılarını da iyi anlıyorum. Diğer kişilerle aramda hep bir boşluk kalıyor, Demir'le bile. Galiba en çok da seni seviyorum. Bana mektubun bile Bach kadar dinlendirici geliyor. Birazdan Metin'e gideceğim. O da dinlendirici bir adam.

Erkeklerden uzak oluşum nasıl bir sonuca varacak bilmiyorum. Zaten hiçbir sonuca varmaz. Başlangıç ve son yok zaten. Her şey aynı. Ben de aynıyım ve iyiyim.

Seni çok özledim. Gelince biraz bende kalın. Burada 4 kişilik yatacak yer var.

Bana gene yaz. İlk kez Paris'te veya Avrupa'da olmadığıma memnunum. Burası çok güzel. Her şeye zam da yapılıyor, yakında burası Paris kadar pahalı olacak. Ama güzel balıklar yiyoruz.

Senin ve karının gözlerinden öperim.

Tezer

Adres:
Lâlâ Şahin Sok. 106/4
Feriköy

P.S. Ben 30 Ocak'ta boşandım, duruşma 3 dakika 20 saniye sürmüş...

12.

Ankara, 16 Şubat 1967

Ferit'ciğim,

Bana yazmış olduğun mektup çok etkiledi ve sarstı beni. Bana karşı bu denli içten davranışına çok sevindim.

Çocukluğumdan beri seni çok sever ve sana yaklaşabileceğim günü beklerdim. Şimdi sana Demir'den bile daha yakınım ve her zaman senin sözlerine veya sessizliğe gereksinme duyuyorum.

Burada iki gündür gökyüzü masmavi ve onunla birlikte her şey güzel, ama tüm bu güzellik senin dediğin gibi, "Bir tek sözcükle gökyüzü korkunçtu ve onunla birlikte her şey"e dayanıyor.

Yazmış olduğun mektup gerçekten çok güzel. Onu Kafka'nın "Briefe an Felice"si kadar seviyorum.

Ben henüz iyileşmiş değilim. Bunu kendim de anlıyorum. İlaçlar M. Özek'in* dediği kadar azalamıyor, çünkü ilacı bir an unutsam, kafam motor gibi her şeyi birden düşünmeye başlıyor ve vücuduma aşırı bir enerji geliyor. Şirkette de işlerim ağırlaştı, ama bak gene de sana yazacak zaman bulabiliyorum. İşimi seviyorum, tam bana göre. Uykularım çok iyi, fazla yorulursam, akşamları 10 saat deliksiz uyuyorum ve uykum 8 saatin altına düşmüyor.

Güner, kafamdan sanki onu hiç tanımıyormuşum gibi silindi. Kendisini hiç görmedim ve karşılaşmak istemiyorum.

Şimdi Vladimir Neff'in bir romanını okuyorum, ama benim ilaçlarla pek okunmuyor, iyileşir iyileşmez Kafka'yı okuyacağım.

Bu hafif depresyon halini sevmiyorum diyemem, zevk verici, keyif verici bir hastalık bu. Gelebilirsen benim için çok iyi olur. Amélie ve senin, sevgi ile yanaklarmızdan öperim.

Tezer

* Prof. Dr. Metin Özek, psikiyatr. O dönemde Tezer Özlü'nün doktoru.

3.3.1967

Sevgili Ferit,

İstanbul'a döndüm. Temelli (herhalde) Artık eşyalarımı yüklenip bir yere gitmek istemiyor canım. Ankara sevimsiz bir kent. Orada kalmayı istemedi canım. Şimdi Bach dinliyorum bol bol. İyiğim, ama iş yapmaya alışmış olduğum için birsz sıkılıyorum. Canım işe gitmek istiyor. Kitaplar beni hiç ilgilendirmiyor, canım hiç okumak istemiyor, ama birisi bana okusa, dinlerdim. Herşeyi konuşarak yapmak istiyorum. Konuşarak yazı yazmak. Konuşmaları dinlemek. Şu sıralar en çok sesleri seviyorum. En çok seslere ihtiyacım var. Müzik veya insan sesleri. Ankara'da bir grip geçirdim. Ateşim 40a çıktı. Neyse atlattım, ama hala öksürüyorum.

Uykularım iyi. Uykulardan önce birsz ölüm korkusu geliyor. Uyuyunca geçiyor. Düşlerimi hiç hatırlamıyorum sabahları. Gündüzler birsz uzun gelıyor bana. Bütün bunlar belki de hala almakta olduğum ilaçların etkisi.

Hastalığımın gerçeğini yeni yeni kavramaya başladım. Bu bana korku veriyor. Önemli bir hastalık geçirdim. Ben de seni çok özledim. En çok güvenim ve sevgim olan insan sensin. Bendan çok uzak kaldın. Sana ihtiyacım var. Artık en kısa zamanda dönün.

Sinema ve tiyatrolarla hiç ilgilenmiyorum. Bu sessizlik güzel. En çok çevreme ve ağaçlara bakmaktan hoşlanıyorum. Bir daktilom olsa, daha uzun yazardım. Mart sonu şeker şirketinden para gelecek, belki onunla bir daktilo alırım. Sen de döndükten sonra kimseye mektup yazmıyacağım. Aslında anlatacak şeylerimi yalnız sana anlatabilirim. Gelince sana o Amerikalı Willy ile geçen olayları anlatacağım, absürdlüğü böylesini sen bile yaşamamışsındır. Korku verici bir adam, ve sessiz ve deli ve akıllı. Korkunç bir tek sözcükte.

Gözlerinden öpeim

TEZER

P/S
Senin sergi için
Anhägger ile görüşeceğim,
olur sanıyorum.

13.

[İstanbul] 3.3.1967

Sevgili Ferit,

İstanbul'a döndüm. Temelli (herhalde). Artık eşyalarımı yüklenip bir yere gitmek istemiyor canım. Ankara sevimsiz bir kent. Orada kalmayı istemedi canım.

Şimdi Bach dinliyorum bol bol. İyiyim, ama iş yapmaya alışmış olduğum için biraz sıkılıyorum. Canım işe gitmek istiyor. Kitaplar beni hiç ilgilendirmiyor, canım hiç okumak istemiyor, ama birisi bana okusa, dinlerdim. Her şeyi konuşarak yapmak istiyorum. Konuşarak yazı yazmak, konuşanları dinlemek. Şu sıralar en çok sesleri seviyorum. En çok seslere ihtiyacım var. Müzik veya insan sesleri. Ankara'da bir grip geçirdim. Ateşim 40'a çıktı. Neyse atlattım, ama hâlâ öksürüyorum.

Uykularım iyi. Uykulardan önce biraz ölüm korkusu geliyor. Uyuyunca geçiyor. Düşlerimi hiç hatırlamıyorum sabahları. Gündüzler biraz uzun geliyor bana. Bütün bunlar belki de hâlâ almakta olduğum ilaçların etkisi.

Hastalığımın gerçeğini yeni yeni kavramaya başladım. Bu bana korku veriyor. Önemli bir hastalık geçirdim. Ben de seni özledim. En çok güvenim ve sevgim olan insan sensin. Benden çok uzak kaldın. Sana ihtiyacım var. Artık en kısa zamanda dönün.

Sinema ve tiyatrolarla hiç ilgilenmiyorum. Bu sessizlik güzel. En çok çevreme ve ağaçlara bakmaktan hoşlanıyorum. Bir daktilom olsa, daha uzun yazardım. Mart sonu Şeker Şirketi'nden para gelecek, belki onunla bir daktilo alırım. Sen de döndükten sonra kimseye mektup yazmayacağım. Aslında anlatacak şeylerimi yalnız sana anlatabilirim. Gelince sana o Amerikalı Willy ile geçen olayları anlatacağım, absürdün böylesini sen bile yaşama-

mışsmdır. Korku verici bir adam ve sessiz ve deli ve akıllı. Korkunç -bir tek sözcükle.

Gözlerinden öperim.

Tezer

P.S. Senin sergi için Anhägger ile görüşeceğim, olur sanıyorum.

14.

[İstanbul] 16 Aralık 1967

Sevgili Ferit'ciğim, Sevgili Amélie,

Bugün mektubunu aldım. Çok sevindim. Sabih her gün geliyor. Öyle iyi sözler söylüyor ki. Bayılıyorum ona. Galiba bütün yollar Roma'dan değil, Metin Özek'ten geçiyor. Onu sevmemek imkânsız. Yani Metin Özek'i kastediyorum. Ve Roma'yı. Ve Sabih'i.

Sizleri nasıl bekliyorum, bilemezsiniz. Geleceğiniz günü bilsem, günleri sayacağım.

Bu arada en sağlam insanların O. Duru ve N. Özlü olduğu anlaşıldı. Bu bizim enişte çok iyi bir adam. İyi ki kız kardeşimin kocası. Yoksa onu ben alırdım. Bahriyeli bana şimdilik yasak. Evlenmekten caydık. Onunla çok güzel günler (*happy days*) geçireceğimi sanıyorum. Yanılsam da önemi yok. Çok iyiyim. *I'm very happy*!

Daha ay sonuna kadar klinikteyim. Burayı seviyorum. Bu yurdun en sessiz köşesi burası. Adresim (Lâpe Fransız Hastanesi, Pavyon 15, Şişli) Buraya veya gene Sabih'e yaz. İlk mektup S. A. Terzioğlu'ndan geldi. Arkasından, senden geleceği belliydi, çünkü onun izindesin.

İkinizi de çok çok öperim. Bekliyorum.

Tezer

15.

[İstanbul] 13 Ocak 1968

Sevgili Ferit,

Üç gün önce çocuk işini hallederek büyük bir rahatlığa kavuştum. Bana aşırı uyku ve aşırı mide bulantısı veriyordu. Biraz büyüktü, ama bayıldığım için pek güçlük çekmedim.

İstanbul'da Sezer ve Orhan'ı görmüşsünüz. Serginin başarılı olmasına çok sevindim, resim satılmasına da. Kitabının ikinci bölümünü çok sevdim, tabii çok gençken (gene de çok gençsin ya) yazdığın öyküler o zamandan dâhi olduğunu gösteriyor. Karak'ın mektubu bir şaheser. Artık başarıdan başarıya koşuyorsun. Perşembe gecesi Ankara Radyosu'nda Orhan Duru'nun, kitabın hakkında bir konuşması yayınlandı. Bu konuşmayı kendisi yapacaktı, ama İstanbul'a gelişi engel oldu, radyodan bana sordular, ben de çantasında hazırlamış olduğu yazıyı bularak verdim, o okundu.

Annem burada, bugün Sabih de Muş'tan dönecek. Annemi burada görmekten çok memnun oldum. Onu çok seviyorum.

Bir yıldır duymadığım bir rahatlık içindeyim son günlerde, bu kullandığım ilaçlardan mı, yoksa Doktor Gülseren Günçe ile yaptığım haftalık konuşmalarla mı oluyor bilmem. Geceleri 15 damla Haloperidol alıyor, ayrıca Tryptizol ve Energal kullanmıyorum, çok iyi geliyor. Yakında üniversite giriş imtihanlarına bile çalışmaya başlayacağım, işimdeki sessiz odamı bile seviyorum artık.

Mart ayındaki bayramda ben de İstanbul'a geleceğim. O zaman orada olursanız bir gün de sizde kalırım.

Ankara'da lodos, fırtınalar, kar ve yağmurlar oluyor. Ama bizim ev çok konforlu ve sıcak olduğundan, bu kışı pek duymuyoruz, zaten çok da soğuk değil.

Kendimi gene biraz şıklığa verdim, iki tayyör diktiriyorum, belki güzel olurlar. Ayrıca deri uzun kahverengi çizmeler de aldım. Biraz daha param olsa, çok iyi olacak. Bahara doğru Alman-

ya ve Hollanda'ya gitmek istiyorum. Uzun bir yolculuğa ihtiyacım var.

Artık, hastalığımın düşüncesi de kafamdan sıyrılmaya başladı, üstelik bu durumun yararlı yönlerini bile bulmaya başladım, her zaman kafamı kurcalayan bir konu idi, şimdi hastalığın ne olduğunu da biliyorum. Bu bile bir yaşantı.

Burada günlerimizin nasıl geçtiğini biliyorsun. Pek fazla memnun olacak durumlar yok, yakınacak şeyler de yok. Her şey düzenli.

Senin ve Amélie'nin gözlerinizden öperim.

Tezer

16.

[Ankara] 1 Şubat 1968

Sevgili Ferit!

Rahat bir yolculuktan sonra Ankara'ya geldim. İşimde ve evimdeki sessizliğe kavuştuğum için çok mutluyum. Bu kentin rahatlığını seviyorum. Dün de raporumun son günüydü, burada Doktor Gülseren'i gördüm. Her bakımdan tedavisi Metin Özek gibi. Daha bir hafta, fazla ilaç kullanmam gerekiyor. Bu yüzden bir hafta çeviri yapamam, güçlükle okuyabiliyorum, ama şirkette işim az olduğu için idare edebiliyorum.

Gelir gelmez burada Kafka'nın "Felice'ye Mektuplar"mı buldum. Bunu Almanya'dan Doktor Güner yolladı, nefis bir baskı. Bundan daha iyi bir hediye olamazdı. İleride belki bazı mektupları çevirip, dergilere veririm.

Sizinle, sizin güzel evinizde geçen gün için çok teşekkür ederim. Bir daha hastalanırsam, size yatarım, hastaneden daha sessiz eviniz. Ama hiçbir surette bir depresyon geçirmek istemiyorum.

Güner de içkinin etkisi yüzünden oldukça bozuk. Benim sözümü dinlemediği için ona yardım edebilmem imkânsız. Ankara'ya döndüğüm ilk gece sabah 8'de geldi içmekten. O içerek mutlu oluyor, ne şekilde mutlu oluyorsa öyle yaşasın. Kimsenin kimseye karışması gerekli değil.

Senin radyo işi ne oldu? Ankara'ya ne zaman gelebileceksin? Şubatta bir ara gelirsen çok seviniriz.

İkinizi de öper, haberlerinizi beklerim.

Tezer

Bana,
c/o Tohum Islah ve Üretme A.Ş.
P.K. 19
Yenişehir
adresine yaz.

Ankara, 2 Şubat 1968

Sevgili Ferit!

Ankara'ya gelir gelmez başıma gelenleri bir bilsen şaşar kalırsın.

İlk döndüğüm gece Güner sabah 7.30'da geldi eve. Benimle nasıl olduğum konusunda görüşmedi bile. Oysaki ben çocuktan sonra önemli bir depresyonu henüz atlatmış değilim. O kadar çok dozda ilaç alıyorum ki, ellerim titriyor. Şirketin işlerini bile Sezer'e yaptırıyorum. Haloperidol'ün yan etkileri çok kuvvetli. Çeviri yapamıyorum ve pek güçlükle okuyabiliyorum. Ama bir hafta sonra ilaçlar azalacaktı. Şimdi sinirlerim öylesine bozuldu ki gene uzun süre fazla ilaç almak gerekecek. Oysa çok iyi idim. 9'da yatıp uyuyor ve sabah 6'da kalkıyordum. Çok iyi ve dinlenmiş olarak.

İkinci gece Güner'in kaçta geldiğini bilmiyorum, çünkü ilaçla çok derin uyuyorum. Dün gece eve gene hiç gelmedi, sabah 9'a doğru evden çıktım, henüz gelmemişti. Sabah çamaşırcı kadın geldi, hem de evi temizleyecekti. Akşamdan, onun ve Güner için yemekler pişirdim, sabah kalktım pantolonlarını ütüledim, neyse.

Bugün hem Tuzcuoğlu ile eşyalarım gelecekti, hem de Sezer'e saç kurutması için benim makine lâzım oldu. Bize gitmiş. İçerden Piaf şansonları v.s. sesler geliyormuş. Güner, Sezer'i almamış eve. O da evine dönüp bana telefon etti. Hemen izin alıp çıktım. Sezer telefonda bir şey demediği için bir kaza mı oldu, birisi mi öldü diye nasıl telâşlandığımı anlatamam.

Bir de kapımı açıp içeriye gireyim ki... ohh neler neler! Çamaşırcı kadın gönderilmiş, çamaşırlar küvette ıslak duruyor, ev perişan. Konyaklar, kahveler, sigaralar... Bu arada da bütün masrafları ben görüyorum, cebinden 50 lira çıkmıyor adamın.

Yatak odasına bir giriyorum ki Perihan denen tiyatrocu orospu ile çırılçıplak sevişmiyorlar mı? Sabah değiştirdiğim çarşafla-

ra bilmem nelerinin suyu akmış. Nasıl sinirlendim anlatamam. Ben ona başka kadınlarla yatma demiyorum ama her şeyin bir yeri var. Hele bana hastalığın nasıl diyeceğine Playboy'da aşık atıyor. Neyse.

Karıyı kovdum, onu da evden kovdum. Güner tabii hemen başladı:

– Hayatımı sana vereyim.

– Bu son gündü. Bundan sonra her şey senin dediğin gibi olacak.

– Bankadaki 20 bin liram senin olsun.

– Bu dünyada sana hiç kimse benim gibi bakamaz vs... köpeklikler.

Öğleyin dünya kadar ilaç aldım, fayda etmiyor, ellerim titriyor.

Sonunda Sezer'le gene karar verdik, artık gene oraya yerleşiyorum. Çünkü 900 lira kirayı ben ne ile öderim? Hem de para biriktirip baharda Avrupa'ya gideceğim. Güner'e karşı hiç yumuşamadım. Ben onu yola girecek sanıyorum. Ne talihsizim değil mi, iki yıldır bir yere yerleşemedim. Sen bu durumu Amélie'ye anlat ve M. Özek'e de anlatabilirsen iyi olur, belki bana bir tavsiyede bulunur. Yarın buradaki doktoru da göreceğim, çünkü bu durumda çok ilaç bile kâfi gelmiyor. Ama çok güçlü ve özgür duyuyorum kendimi. Bu sonuca memnunum.

Sana bütün bunları anlattığım için özür dilerim. Yıllardır başını ütüledim. Ama bu an bunları anlatmak ihtiyacındaydım. Bunları da senden başka kimseye anlatmak istemiyorum. Sinirimden daktilosunu yere fırlattım, ama kırılmadı.

Bana hemen yaz. Sevgi ile ikinizin de yanaklarından öperim, Mart ayında bayram tatilinde geleceğim. Bol bol görüşürüz, seni de bekleriz. Sevgiler.

Tezer

Tezer Özlü
c/o Tohum Islah ve Üretme A.Ş. P.K. 19 Yenişehir / Ank.
veya Duru'ların adresi.

17.

Ankara, 8 Şubat 1968

Sevgili Ferit'ciğim!

Dün mektubunu aldım ve çok sevindim. Seni hiçbir şekilde üzmek istemezdim. Durumumu herkesten çok sana anlatabiliyorum ve seni hiç kimseyi anlayamadığım kadar iyi anlıyorum (bu cümle oldu mu?) Merak edilecek hiçbir şey yok. Güner'den her zaman için koptuğuma sevinçliyim. Bu ayrılık mahkeme kararı ile olduğu gibi değil. Kafamla ve vücudumla ayrıldım ondan ve çok mutluyum.

Hiçbir şeyden korkmuyorum. Amélie ve sana, Sezer ve Orhan'a duyduğum sevgi bana yetiyor. Uzun süre kimseye bağlanmadan kendi özgürlüğüm içinde yaşayacağım ve kimsenin sinirlerimi bozmasına izin vermeyeceğim. Birlikte olacağım erkekten saygı bekliyorum, yoksa ben kendi yaşamımla, kendi dünyam ile mutluyum.

Burada geçen hadise yüzünden ilaçlarım Metin Özek'in yazdığı gibi azalamadı. Ama bir süre sonra azalır sanıyorum. Gülseren'in tedavi şeklinin M. Özek'le uyuşması ayrı bir şans.

Burada odamı bakır vazo ve çiçeklerle süsledim, oda Mimoza kokuyor. Bu odanın yalnız ağaçlar ve bir duvar görmesi çok güzel, senin anlayacağın, telefonunu, daktilosunu, kâğıdını, hazır çay ve kahvesini bulduğum, günün uzun bir süresini kendi beğenime ayırdığım ve üstelik iyi sayılabilecek miktarda para kazandığım bu işten çok memnunum. Hareketli bir iş yapmayı bünyemin kaldıramayacağından eminim, belki birkaç yıl için.

Evde çoğunlukla erken yatıyorum, geç de yatsam 6.30'da çok dinlenmiş ve enerjili olarak kalkıyorum, tabii ilaç içip bu enerjiyi hemen ayarlıyorum. İlaçları duruma göre ayarlamayı öğrendim. Çoğunlukla konuşan, hele fazla konuşan insanları anlayamıyorum. İşte bütün gün konuşacak birisinin olmaması büyük bir ra-

hatlık. Çevrede o kadar çok depresyon geçiren insan var ki, hepsinin çeneleri düşmüş.

Evde kahvaltıyı ben hazırlayıp onları kaldırıyorum. Üçümüz neşeli bir kahvaltı yapıyoruz, sonra dağılıyoruz. Akşamları gelip giden oluyor. Dün gece Anhägger vardı, çok içtiler Orhan'la.

Radyodaki insanların geriliği, birbirlerini çekememezliği ve orada olan istismar ve kayırma hiçbir yerde yok. Bir şeyler yapmaya çalışmaktansa, benim gibi çok az şey yapıp çalışmak daha iyi, çünkü senin yaptıkların nasıl olsa anlaşılmayacak ve sen durmadan sinir olacaksın. Benim Alman Kütüphanesindeki iş de öyleydi.

Sonunda (başında) çıldırdım. Ama şimdi eskisinden daha iyiyim.

Bir başka ev aramaya karar verir gibi olduk bu sabah, ben de her ay 300 lira kira verebileceğime göre, 800-900 liraya bir ev bulabilirsek, çıkacağız, çünkü bize artık üç oda gerekli. Orhan da aynı evde oturmaktan sıkıldığını söylüyor.

Bayramda, 9 Mart'ta hepimiz İstanbul'a geliyoruz. Sizin evde o güzel müziklerle bir gün daha geçirmeye çok ihtiyacım var. O zaman durumları daha ayrıntıları ile konuşuruz (veya susarız), çünkü her şeyi biliyoruz.

Her şey apaçık.

Sen daha önce bir-iki gün gelebilirsen çok iyi olur.

Amelie'nin durumu, sağlığı nasıl? Hiç bahsetmiyorsun.

İkinizin de gözlerinizden, daha doğrusu yanaklarınızdan öperim.

Habersiz bırakmayacağından eminim. Sevgiler...

Tezer

Sezer, Nimet, Demir, Sabih, Tezer Özlü. Gölcük 1946.
Talha Eke'nin objektifinden.

18.

Kanlıca, 20 Mart, 1984

Sevgili Tezer,

"Bir İntiharın izinde" yürüyorum on gecedir. Bu gece (az önce) V. Bölümü bitirdim (85. Sayfa). Bu gün, ilk elli sayfayı basımevine verdim. Bir an önce çıksın istiyorum. Hiç değilse bir tane yanımda bulunsun Berlin'e gelirken. (Sana burdan başka ne armağan getirebilirim.)

"Bir İntiharın İzinde" müthiş bir kitap. Çok müthiş bir kitap. (Başka sözcük bulamıyorum.) Yıllar var ki böyle bir metin okumadım. (Tabii Türkçe metinlerden söz etmiyorum.) Bana gençlik yıllarımda, Rimbaud'yu, Lautreamont'u, daha sonra Kafka'yı, Rilke'yi, Hölderlin'i keşfettiğim günleri yaşattı.

Çok ender yaşanılan kimi aşklar gibi. Öyle bir aşk yaşamışındır ki, bir daha artık böylesini yaşayamam dersin. Aşk sözcüğüne anlamını veren, bedeninin tüm hücrelerinde, sinirlerinin her atomunda duyduğun bir duygudur. Sonra bir gün, bir rastlantı, yeniden aynı heyecan, aynı coşku, aynı yoğunlukta yaşanan anlar... İnanamazsın. Bir düşteyim sanırsın. Kitaplar da benim için böyledir. Eski aşklara dönemezsin, ama eski kitaplara dönebilirsin. (Kitapların ölmezliği burdan mı gelir?) Bu nedenle de, yıllar var ki, gene eski aşklarımı okuyorum. Dostoyevski'yi, Kafka'yı, Rimbaud'yu... İlk kez, yıllar var ki ilk kez, bu güne değin okumadığım bir kitap, yeni bir kitap, daha kitap bile olmamış bir metin, bende böyle bir duygu yarattı.

Birkaç yıl önce, çocukluğunun soğuk geceleri için düşünüp de söyleyemediğim, dile getiremediğim buydu işte: o malzemenin öykülemeye değin, böylesi bir çığlığa dönüşmesi gerektiğini düşlemiştim. İçine sıçayım edebi türlerin. Romanın. Öykünün. Şiirin. İçine sıçayım. Bana yaşamın ucuna yapılan yolculuklar gerek. Bu yolculuğun türü olur mu?

Kitabına ne güzel yakışırdı YAŞAMIN UCUNA YOLCULUK.

Ama sen İntiharın İzi'ni seçmişin. Hele alt başlık (Pavese üzerine çeşitlemeler) kendi kendine bir haksızlık. Belki başlangıçta bu izi sürmek istedin. Ama sonra, sürdüğün iz, bir de baktın ki (yazıp bitirdiğinde baktın mı?) kendi izin. Üstelik intiharının değil, yaşamının izi. İnsanlarla dolu yalnızlığının izi. (Bu "insanlarla dolu yalnızlık", Kafka'nın bir sözü mü, yoksa benim mi? Çıkaramıyorum. Belleğim ölü. Birçok noktada, yaşamın birçok kesitinde, gerçekten, Beckett'imsi bir ölülükte.)

Bir rastlantı mı, Svevo'nun Zeno'sunun redaksiyonunu bitirdiğimin ertesi günü seninkine başladım. Şimdi, ikisi aynı anda diziliyor, aynı anda çıkacak.

Nicedir yazmıyorum. Yalnızca mektuplar. Geçende Le Monde'da Uwe Johnson'un öldüğünü okudum. Kırk dokuzunda. İngiltere'de yaşıyormuş bir süredir. Kendini alkole vermiş bir durumda. Ölümü üzerine kaleme alınan yazıda, son yıllarında, yazamadığı için mi alkole verdiğini, yoksa alkole verdiği için mi yazamadığının tartışıldığını öğrendim. Ve aynı soruyu kendime yönelttim. Yanıtı verebilmek için bir süredir içkiyi kestim. Huzursuzluk, uykusuzluk. Ancak içtiğimde sızıyorum. Yoksa uyku hapları. Kulaklarımı tıkaçlayıp yatıyorum. Gene sesler duyuyorum. Bu durumda okuyorum ya da senin metninin üzerinde çalışıyorum (merak etme, pek fazla değil.)

Dün İtalya'dan postaladığınız kartı aldım.

Şimdi neredesiniz?

Bu saatte telefon edip Orhan'a sormak istemedim. Kim bilir kaçıncı uykusundadır. Yarın soracağım. Yarın annene de telefon edeceğim. Bu mektubu da bana bıraktığın İsviçre'deki adrese postalayacağım.

Üçünüzü de sevgiyle kucaklayan,

E.

Nicedir yazmıyorum. Yalnızca mektuplar. Geçende Le Monde'da Uwe Johnson'un öldüğünü okudum. Birkdozunda. İngiltere de yaşıyormuş bir süre. Kendini alkole vermiş bir durumda. Ölümü üzerine kaleme alınan yazıda, son yıllarında, yazamadığı için mi alkole verdiğini, yoksa alkole verdiği için mi yazamadığının tartışıldığını öğrendim.
Ve aynı soruyu kendime yönelttim. Yanıtı verebilmek için bir süredir içkiyi kestim. Huzursuzluk, uykusuzluk. Ancak içtiğimde sızıyorum. Yoksa uyku hapları, kulaklarımı tıkaçlayıp yatıyorum. Gene sesler duyuyorum. Bu durumda okuyorum ve üzerinde çalışıyorum merak etme, pek fazla değil) metninin.

Dün İtalya'dan postaladığınız kartı aldım.
Şimdi nerdesiniz?
Bu saatte telefon edip Orhan'a sormak istemedim. Kimbilir kaçıncı uykusundadır. Yarın sorasağım. Yarın annene de telefon edeceğim. Bu mektubu da bana bıraktığın İsviçre'deki adrese postalayacağım.

Üçünüzü de sevgiyle kucaklayan,

P.S. Metnin bir yerinde anlayamadığım bir cümle vardı. Not almamışım. 30. sayfanın 2. paragrafı olabilir. (Metnin bir kopyası sende var mı?) Basımeyinden provalar geldiğinde bakıp sana bildiririm. Ya da, sviçrede isen telefon eder sorarım. Sen metin elinin altındaysa, gene de bir bakıver, 30. sayfanın 2. paragrafına. Bakalım, ölü belleğim, tümüyle ölmüş mü, yoksa umut var mı?

Yazmadan önce: Kitabın kapsamına göre bir cümle kuruyor ne demişim: "Soru işaretleri gerekmeyebilir. Çünkü her cümle yanıtı olmayan bir sorudur."

Entelektüel ve kuvvetlikten sonra: Senin metinde VI. Bölüm 94. sayfada başlıyor. Oysa, 85. sayfada VI. Bölüm bitiyor 86'da VI başlıyor ve 93'e kadar devam ediyor. kaçıncı
Ne dersin? 94'de 48'yken VII. bölüm başlamış olmuyor. Ve beni üzen (gene) tutmuyor. Sakalım üçü.

P.S. Metnin bir yerinde anlayamadığım bir cümle vardı. Not almamışım. 30. sayfanın ikinci paragrafı olabilir. (metnin bir kopyası sende var mı?) Basımevinden provalar geldiğinde bakıp sana bildiririm. Ya da İsviçre'de isen telefon eder sorarım. Sen, metne -elinin altındaysa- gene de bir bakıver, 30. sayfanın 2. paragrafına. Bakalım, ölü belleğim, tümüyle ölmüş mü, yoksa umut var mı?

Yatmadan önce: Kitabın başına şöyle bir cümle koymaya ne dersin: "Soru işaretleri gereksizdir. Çünkü hemen her cümle yanıtı olmayan bir sorudur."

Yattıktan ve kalktıktan sonra: Senin metinde VI. Bölüm 94. sayfada başlıyor. Oysa, kanımca 85. sayfada V. Bölüm bitiyor, 86'da VI başlıyor ve 93'e kadar devam ediyor.
Ne dersin? 94'de böylece VII. Bölüm başlamış oluyor. Ve beni (gene) uyku tutmuyor. Sabahın üçü.

19.

Ennenda, 26 Mart 1984

Sevgili Ferit,

Bu sabah mektubunu bulmak, okumak, bana hem yaşamı hem de sonundaki ölümü daha dayanılır kıldı. Birden yüksek dağlar, henüz boz rengi olan yamaçlar, tepelerdeki beyaz kar, sessiz, küçük İsviçre köyleri anlam kazandı ve buraya geldim geleli ilk kez ayağım yere değdi. Yaşamımın bu önemli döneminde beni hiçbir şey sözlerin kadar yüreklendiremezdi. Bu kitabı bitirdiğimde, daha önce yazdıklarımın bunun yanında bir "kompozisyon", eski deyimi ile bir "tahrir" olduğunu algılamıştım. Bu yüz sayfanın sana bu denli heyecan vermesi, benim için Dostoyevski'ye, Kafka'ya, Rimbaud'yu pek bilmiyorum ama, Antonin Artaud'ya heyecan vermesi kadar önemli. Gerçekten içimdeki tüm kuşkuları sildin. Senin gibi bu satırları kim duyar bilmiyorum. Demir duyar... bir-iki de genç homoseksüel var İstanbul'da, onlar duyar. Dostumuz Metin Özek duyar...

Mektubun, yaşamımın en sevindirici olaylarından biri. Sen her şeyi iliklerinde duşmuşsun, ben başka ne diyeyim.

O on günlük yolculukta, bu kitabı yazarken, bir kez gerçekten, otel odalarından birinde kalbim duruyordu ve ben gerçek bir yazma krizi içinde yazdım, yeryüzünden hiçbir şey algılamadan, edebiyat dışında, duygular dışında. Bu yüzden YAŞAMIN UCUNA YOLCULUK, dediğin gibi iyi bir ad. L.F. Celine'nin "Gecenin Sonuna Yolculuk" adına çok benzetmiyorsan, *kitaba bu adı verebilirsin*, belki de "Bir İntiharın İzinde"den daha iyi olur, İntiharın İzi, biraz bir hafiye romanını da çağrıştırıyor gibi. Bu açıdan sana istediğini yapma seçeneğini bırakıyorum. Pavese Üzerine Çeşitlemeler'i de kaldırabilirsin. Pavese benim gerçekten büyük bir aşkımdır, aynı senin yazdığın gibi. Zaten müşterek aşklarımız çok. Dostoyevski, Kafka. Bir yıldır ben de yalnız Kafka okuyabiliyo-

rum. Daha 40 yıl da okurum. Pavese'den alıntılar, ona olan aşkımı ve saygımı zaten belirliyor. Dediğin gibi, kitap benim varoluşumun ucuna yolculuk. Belki bundan sonra ölümümün ucuna da yolculuk edebilirim. Şimdilik daha bu kitaptan kopmadım.

Beckett'imsi bir ölülükte yalnız, şimdilerde değiliz. Sen Beckett'i çevirdiğinden beri, Hakkâri'ye gittiğinden beri, yirmi yaşlarında bilinçlendiğimizden beri o ölülükteyiz. Kafka gibi veremden çatlamamamız, Beckett kadar ölü görünmememiz, Şarklılığımız yüzünden. İç dünyamızın farkı olduğunu sanmıyorum.

Türkçe metnin bir nüshası bende var. Almanca metni okuyan Hans Magnus Enzensberger de senin kadar olmasa da çok heyecanlı bir mektup yazmıştı. Ama 30 yıla yakın bir süreyi uzak ya da yakın, ama gene de yakın, bir arada geçiren bizlerden biri, senin yargın, sonsuz bir sevinç, coşku.

30. sayfanın ikinci paragrafını anlayamamışsın. Ya da başka bir bölüm mü? Başka bölümse, sonra yazışır ya da konuşuruz. Bu bölümü şöyle açıklayayım: Yaşamın sonu: Ölüm. Her yüz; insan yüzü, hayvan yüzü de olabilir, soluk, büyüyen, yaşlanan (belirli) sarılma (birine sarılınca ölümü düşünmek), her sabahta: her sabah uyanıp ölümü düşünmek. Daha sonraki satırlarda, bir trenin gidiş istikâmetinde oturduğunda, karşıdan gelen tüm görüntüler hızla gelip geçer... hızla tek tek resimler, film gibi geçip gider... işte böylesi yolculuklarda, ölümden uzaklaştığımı algıladığımı belirtmek istedim.

85. sayfada, bölümü bitirmedim, biraz ara verdim. Ama sen haklısın, burada yeni bir bölüm başlamalı. Sen bu bölümleri istediğin gibi, algıladığın gibi numaralayabilirsin.

Roma'dan sonra bir gece, Floransa yakınında bir tepe üzerindeki bir Ortaçağ kentinde kaldık. Otel tam bir şato idi. Balkondan sessiz Toskana tepelerine açılan görünüm olağanüstü... Yakın bir zamanda sana da o tepeleri gösteririm. İki gece Tessin'de Hans Peter'lerin yazlık evinde kaldık. Sonra da buraya, babasının evine geldik. Birkaç gün sonra Sezer Londra'ya gitti, Cuma günü dönecek.

Pazartesi 2 Nisan saat 16'da evleniyoruz. Buraya geldiğimizde bütün kâğıtlar hazırdı. Kimse bir şey sormadı. Bugün yabancılar polisinde İsviçre pasaportuma imza attım. Nikâh kıyıldığı an, pasaportu veriyorlar. Berlin'e İsviçre pasaportu ile geleceğim. Zürih buraya 75 km. Her gün gazete ilanlarından evlere bakıp, gidip birkaç ev görüyoruz. Evler İstanbul'daki kadar olmasa da aylık 1.600 Frank civarında, tabii 4.000 Frank'a da çıkıyor. Henüz istediğimiz gibi bir şey bulamadık. O eski güzel evler, hep el altından gidiyor. Yerleşip kollamak gerek. Birçok insanın heyecanı, doğru bir dünya görüşü yok. Ama bana ne. Hans Peter duyarlı, iyi, sevgi dolu.

Deniz'i çok özlüyorum. Ama özlemi düşünmemeye çalışıyorum.

Berlin'e mutlak gel. Grupta hoşumuza gitmeyenler mutlak vardır, ama biz keyfimize bakarız. Demir 6 Nisan'da Hollanda'ya gidiyor. Çağrılmadığım için, oraya gelmem, dedi, ama belki getiririz.

Çetin Özek'i görürsen, benim için öp. Buralara gelirse, beni arasın.

Buraya gelirken, Kapalıçarşı'ya gidecek zamanım bile olmadı. Amélie çarşıya giderse, bana 2 tane siyah-beyaz taş baskısı masa örtüsü alsın. Taş baskısı örtüleri çok severim.

Boğaz tepelerini, Aşmalımescit'i, Refik Lokantasını ne kadar düşündüm ilk günlerde. Ama mektubun bana çok güç verdi, dünyayı gene kendi elimde sıkılacak bir limon gibi görmeye başladım. Berlin'e gelirken, sana Svevo'nun, Nuto'nun resimlerini getireceğim.

Kendine iyi bak. Evin karşısındaki yüksek dağlara bakıyorum, ama hem senin yüzünü görüyorum, hem de pipo tütününün kokusunu duyuyorum.

Esma'yı, Amélie'yi, seni öperim. Hans Peter'den sevgiler.

Tezer

Tel: 058 / 61 27 62

20.

Kanlıca, 6 Nisan 1984

Sevgili Tezer,

Her şey gönlünce olsun, diye başlıyorum işbu mektubuma.

Bugün, "düğün hediyesi" olarak kitabının provalarını gönderdim. Ama elbette bununla yetinmeyeceğim.

Bugüne değin, nice hak ettiğin bir armağan veremediysem sana, yalnızca bu işleri bilmediğimden bir, ikincisi sana lâyık bir armağan bulamayışımdandır. (Bu satırlar, daha çok, nasıl olsa bu mektubumu okuyacak Süm hanım içindir.)

Son haftalarımı senin kitabın aldı. Umarım, yanlışsız, içeriğine uygun özenli bir şey çıkar ortaya.

Gördüğün gibi, harf karakterlerini biraz büyük tuttum ki aşırı miyoplar da rahatlıkla okuyabilsin. Tabii körler için bir şey yapamazdım.

Madem izin verdin, ben de adını "Yaşamın Ucuna Yolculuk" koydum.

Kanımca, çok daha iyi oldu.

Yaşamın ucundaki de ölüm değil mi?

Celine'in gecesine nispeten (özellikle) bu adı seçtim. Böylece bir intiharın izindeki polislikten de kurtarmış oldum seni.

Sezer'den dün aldığım bir mektupta, bir ev bulduğunuzu ve yerleşme çalışmaları içinde olduğunuzu öğrendim. Oraları buraya benzemez, her şeyi kolayca gerçekleştirirsiniz. Sessizliği de. Umarım. Erinci de.

Yakında Berlin'de görüşeceğiz. Ama ben gene de, bir Türk olarak "İnşallah" diyeceğim.

Üçünüzün gözlerinden öpen,

E.

1983 başında Peter Weiss'la birlikte.

21.

12 Nisan 1984, Zürih

Sevgili Ferit,

Dün dizgileri aldım, dün ve bugün okudum. Çok güzel olmuş, kim bilir seni nasıl yormuştur. Ben aslında hiç yanlışları göremem, ama gördüklerimi düzelttim. İlk başta adı "Orazio" yazdığım için, hepsini "t" yerine "z" ile düzelttim. Bir de Hotel Roma yerine Otel Roma yaptım, çünkü ilk başta gene otel sözcüğü ne yazık ki, h'sız kullanılıyor. Bugün bunları hemen postaya veriyorum. Henüz senin mektubunu almadım. Sekiz gün önce Zürih'e taşındık. Adresimiz: Tezer Marti, Lindenbachstr. 56, 8006 Zürich. Henüz telefonumuz gelmedi, bir hafta, on gün kadar sürermiş. Burası kent merkezine yaya olarak 15-20 dakika, kent merkezi derken istasyonu ve eski kenti kastediyorum. Ana caddelerden birinin köşesinde, önü alanı andıran bir dört yol ağzı. Bina kuleleri olan bir eski yapı, yeni restore edilmiş, ilk giren biziz. Bina sahibi Migros. Asansörü ve her şeyi var. Evin içi, mutfağı v.s. lüks bir otel gibi. 16 metre uzunlukta ve 1.70 genişlikte bir koridoru var. Botter Hanı andırıyor. Mutfakta da oturulabiliyor, 2 büyük, bir de normal büyüklükte odası var. 3. kat.

Hemen hemen kentin bütün sokaklarında trafik var. Ama gürültüyü kesen çift camlar, trafiği dayanılır bir uğultuya dönüştürüyor, belki de böylesi sakin ülkelerde böyle bir uğultu yerinde bir uğultudur, diyorum kendi kendime. Zürih'te bahçeli v.s. yerler 3.000 Frank dolayında. Biz burayı 1.400 Frank'a tuttuk.

Şimdi yavaş yavaş en gerekli eşyaları alıyoruz. Eşyaları seçerken de her an bırakabileceğimiz cinsten olmalarına özen gösteriyoruz. Buraya gelmek istediğinizde hepimize yer bulabilirim evde. Burası henüz ısınmadı, ağaçlar renk bile değiştirmedi. İlkbahar İstanbul'da kaldı. Ama kaloriferler (binada yalnız biz oturduğumuz halde) çok iyi yanıyor. Bina daha bitmeden kaloriferi

yanıyor. Tabii sıcak su da bol. Henüz kendime düşünsel bir mekân hazırlayacak olanak olmadı.

2 Nisan'da evlendik, evlenme töreninde pasaportumu da verdiler. Sonra buraya taşmdık. Sonra yatak ve çalışma masası seçtik.

Yarın kayak merkezi Arosa'ya gidip, Hans Peter'in intihar eden amcasının mutfak eşyalarını getireceğiz. Kentte nehir ve göl oluşu güzel. Bildiğin gibi burada büyük bir zenginlik var, ona da zamanla alışılır sanıyorum.

Sezer, Londra'ya gidip orayı çok sevmiş olarak geri geldi.

Burayı da seviyor. Birçok tanıdığı arayıp, akşam ziyafetleri ayarlıyor. Çok insan düşkünü bir insan. Düşüncelerle değil, insan ilişkileriyle yaşıyor. O da belki iyi bir yöntem.

Burada Eray'ı, Hüseyin'i ve birkaç eski İsviçreli arkadaşı görüyoruz. Ama biraz önce de yazdığım gibi, henüz kendi bakış açılarını saptamadım. Bu çok yeni bir durum. Burada kalmak. Berlin'de seni, Orhan'ı görmek çok sevindirici bir olay.

Amélie, Esma nasıllar? Telefonsuzluktan annemi ve Deniz'i arayamıyorum. Hiç kulübeye gidip telefon etmek içimden gelmiyor. Ama yakın zamanda bu sorun da hallolur. Evin çevresinde, yüzyıl başından öyle güzel restore edilmiş yapılar var ki... Lokanta, kahve, pastane... her şey var. Biraz yürüyünce nehir kıyısına iniliyor.

Geçenlerde İsviçre'de Türkler sanat haftası yapmış. Yazar olarak Talip Apaydın çağrılmış. Dün gece Hüseyin Tüzün yemek verdi. Orada Talip Apaydın'ın kitabından bir cümle okudum. "İneği ipine bağladı" gibi bir sözcük. Ayrıca orada köylü yazarlardan Bahadınlı vardı. Dört yıldır Almanya'da, dört sözcük öğrenememiş. Türkçeyi yavaş konuşarak yabancılara derdini anlatma yolunu tutturmuş. Ama bu tür yazarlar her ülkede var. Ne yapalım. Benim kitapta, insanı kendi içinden çeken bir olgu var, bu yüzden umutsuz bir kitap değil. Bakalım nasıl karşılayacaklar. Böyle birden basılmasını sağlaman gerçekten benim için en büyük armağan. Ondan da büyüğü, senin kitabı sevmen.

Yakında görüşmek üzere sevgiyle gözlerinden öperim. Sezer ve Hans Peter sokakta. Onların yerine de ben öperim.

Tezer

22.

Kanlıca, 27 Nisan 1984/Gece

Sevgili Tezer,

Yarın yola çıkacağım diye, ciltçiden senin ve Svevo'nun kitaplarından birkaç tane yetiştirmesini rica etmiştim. Bu sabah, ikisinden de birkaç tane getirdiler. Kapağına, içinin baskısına şöyle bir göz attım, Eh, fena değil, dedim. Ve gelenlerden bir tane kendime ayırdım, diğerlerini sana postalamalarını söyledim. Öğle postasından ise, senin zarfın çıktı. 3. ve son prova üzerindeki düzeltilerini görünce, beynimden vurulmuşa döndüm. Yanlışsız kitap olmaz, bunu bilirim. (En yanlışsız kitabımız, Data zamanında, kendi dizdiğimiz Oktay Rifat'ın BİR CİGARA İÇİMİ'dir, onda bile bir virgül yanlışı vardır.) Ama böylesi yanlışlarla dolu bir kitabı yayımlayamam.

Kimsede kusur aramıyorum.

Ne sende – baskıya hazır temiz bir *manuscrit* vermediğin için.

Ne Fethi Naci'de – bana bu basımevini "hararetle" salık verdiği için.

Ne A. Özyalçıner'de – H. H. adındaki, sözüm ona profesyonel düzeltmeni bana gönderdiği için.

Tüm kusur bende. Hiçbir konuda, hiç kimseye güvenmemem gerektiğini böylece bir kez daha öğrenmiş oldum.

Manuscrit üzerinde, kılı kırk yararcasına çalıştığım için ve profesyonel olduğu söylenen bir düzeltmene işi verdiğim için ve herkes gibi iki değil üç prova aldığım için, her şey yolunda sanıyordum. Ben yalnızca sayfa düzenine, karakter seçilmesine baktım. Bir de kapağa.

Hayır, virgülle bile benim uğraşmam gerekiyormuş.

Senden de bugüne değin son prova konusunda herhangi bir eleştiri, düzelti gelmediği için, her şey yolunda sanıyordum. (Zarfının üzerindeki tarihi sökmeye çalıştım, okunaksız.)

Her ne hal ise, kitap bu şekilde çıkamaz.

Yarın, bir not bırakıp cilt işleminin durdurulmasını bildireceğim. Yolculuk dönüşünde, yeniden dizgiye vereceğim.

Basılmış üç bin kitabı da kalorifer kazanında yakacağım. Sen de elindeki kitaplardan yalnız birini (anı olarak) sakla. Düzeltilecek başka şeyler de varsa, bir nüshası üzerinde işaretleyip bana gönder. Diğerlerini de ortadan kaldır. Şöminen varsa şöminende yak.

Yarın gece Paris'te olacağım. Bir hafta kadar kalacağım.

Berlin filan konusunda konuşacak durumda değilim. Sen üzülme. Çünkü ben yeterince üzüldüm.

Sevgilerimle,
E.

Paris'teki otel telefonum:
00331 / 329 67 20
Sabahları bulabilirsin.

23.

Zürih, 3 Mayıs 1984

Sevgili Ferit,

Dün kitap geldi, beş adet. Munch çok sevdiğim bir ressamdır. Güzel bir kapak olmuş. Yıllarca içimde taşıdığım bir tümörden kurtulmuş gibiyim. Bu sözcükleri kitap olarak görünce. Benzetmeyi hiç sevmem ama, operatörü de sensin.

Sezer, Paris'te olduğunu söyledi telefonda. Daha önce de ona doktora gideceğini yazmıştın. Önemli bir hastalığın olduğunu sanmıyorum ama bu konuda beni de bir satırla aydınlatırsan sevinirim.

Demir'i Berlin'e getirdik, seni çok bekledim(k). Gelseydin, birbirimizi görürdük. Demir de seni çok görmek istiyordu. Ama bir dahaki sefere kendi aramızda Kuzey İtalya'da buluşuruz. Üzüm bağlarının, tüm tepelerin yamaçlarını bürüdüğü, kiliseye doğru vardığı bir köyde. Esma ile Deniz'i de alırız. Güzel kızlarımızı.

Berlin'deki toplantı tam anlamıyla bir felâketti. Bir yanda cahil Türkologlar, bir yanda göçmen yazarlar, bir yanda köylü yazarlar, tarla süreceklerine yazan daha doğrusu yazamayan adamlar. Ne düşündüm biliyor musun, sizin eski Mavi akımı gibi bir grup oluşturmalıyız. Bu gruba: Ferit Edgü, Orhan Duru, Demir Özlü, Leyla Erbil, Tomris Uyar, Nazlı Eray ve Tezer Özlü... girebilir. Herhangi bir toplantıya ya grup olarak katılırız, ya da hiç katılmayız.

Oradaki geceleri Sezer anlatır. Ayrıntıları Erden ile de epey görüştük. Onu iyi buldum. Kendi yolunu tutturmuş, film yapma olanakları da var, birbirini izlerse... hiç de kötü değil. Venedik'te yeni film ile başarılı olursa, çalışmaları büyür, gelişir. Belki birlikte bir senaryo daha yazarız. Ve daha başka senaryolar. Yaşadığımız sürece bir şeyler yapmak zorundayız.

Zürih, 3 Mayıs 1984

Sevgili Ferit,
dün kitap geldi, beş adet. Munch çok sevdiğim bir ressamdır. Güzel bir kapak olmuş. Yıllarca içimde taşımdığım bir tümörden kurtulmuş gibiyim. Bu sözcükleri kitap olarak görünce. *Benzetmeyi hiç sevmem ama, operatörü de sensin.*
Sezer Paris'te olduğunu söyledi telefonda. Daha önce de ona doktora gideceğini yazmıştın. Önemli bir hastalığın olduğunu sanmıyorum, ama bu konuda beni de bir satırla aydınlatırsan sevinirim.
Damir'i Berlin'e getirdik, seni çok bekledim(k). Gelseydin, birbirimizi görürdük, Demir de seni çok görmek istiyordu. Ama bir daha sefere kendi aramızda Kuzey İtalya'da buluşuruz. Üzüm bağlarının tüm tepelerin yamaçlarını bürüdüğü, kiliseye doğru vardığı bir köyde. Esma ile Deniz'i de alırız. Güzel kızlarımızı.
Berlin'deki toplantı tam anlamıyla bir felaketti. Bir yanda cahil türkologlar, bir yanda göçmen yazarlar, bir yanda köylü yazarlar, tarla süreceklerine yazan daha doğrusu yazamayan adamlar. Ne düşündüm biliyor musun, sizin eski Mavi akımı gibi bir gurup oluşturmalıyız. Bu gruba: Ferit Edgü, Orhan Duru, Demir Özlü, Leyla Erbil, Tomris Uyar, Nazlı Eray ve Tezer Özlü... girebilir. Herhangi bir toplantıya ya grup olarak katılırız, ya da hiç...
Otadaki geceleri Sezer anlatır. Ayrıntıları. Erden ile de epey görüştük. Onu iyi buldum. Kendi yolunu tutturmuş, film yapma olanakları da var, birbirini izlerse...hiç de kötü değil. Venedik'te yeni film ile başarılı olursa, çalışmaları büyür, gelişir. Belki birlikte bir senaryo daha yazarız. Ve daha başka senaryolar. Yaşadığımız sürece bir şeyler yapmak zorundayız.
Benim kitapları sanırım Demir'e bir adet gider, bir tane de Erden'e yollayabilir misiniz? (Frauenhoferstr. 27, 1000 Berlin 31) Sezer bir adet de Achim Sartorius'a iletsin, bir adet de anneme. Zaten o bunu yapar. Bu kitabın filme alınması için yarım milyon mark bulmuşlar, ama 2 milyon daha arıyorlarmış... Oysa benim aklım bu tür paralara hiç ermiyor.
Çok sevdiğim bir İngiliz yönetmen var. Bill Doglas. Onun bir üçlü, siyah/beyaz otobiyografik bir üçlüsü var. İki gün önce filmi yeniden izledim, 4 yıl önce biz İstanbul'da göstermiştik. Siyah/beyaz. Bu film bu kez beni daha da çarptı. 5o bir Marka mal etmiş. Öyle soluk kesici bir olay ki... Bir daha da *film falan yapmamış.*
İstanbul, Beyoğlu, Boğaziçi ve Mayıs ayında Bodrum. Bilmem neden seni bu dört resim dışında düşünemiyorum. Zaman zaman kendime nerede olduğumu soruyorum. Bir buçuk yıl içinde, dahası bir yıl içinde Berlin/İstanbul/İsviçre/İstanbul/Zürih (?)...Hiçbir kenti benimsemedim, ama Berlin'e baktım da, her

4 Mayıs

birsz önce telefonda konuştuk. Bu mektubum kesildiği yerde senin mektubun geldi. Oturup dün kitabı gene okudum. Benim de manuskripte küçük yenilikler var, birsz da acele ettik. Ama bu konu burada bitsin. Sen de üzülme. Özlemle öperim. Gene yaz. kapakta TEZER

Benim kitaptan, sanırım, Demir'e bir adet gider, bir tane de Erden'e yollayabilir misiniz? (Frauenhoferstr. 27 1000 Berlin 31)

Sezer bir adet de Achim Sartorius'a iletsin, bir adet de anneme. Zaten o bunu yapar. Bu kitabın filme alınması için yarım milyon Mark bulmuşlar, ama 2 milyon daha arıyorlarmış... Oysa benim aklım bu tür paralara hiç ermiyor.

Çok sevdiğim bir İngiliz yönetmen var. Bill Douglas. Onun bir üçlü, siyah/beyaz otobiyografik bir üçlüsü var. İki gün önce filmi yeniden izledim, 4 yıl önce biz İstanbul'da göstermiştik. Siyah/beyaz. Bu film bu kez beni daha da çarptı. 50 bin Marka mâl etmiş. Öyle soluk kesici bir olay ki... Bir daha da film falan yapmamış.

İstanbul, Beyoğlu, Boğaziçi ve mayıs ayında Bodrum. Bilmem neden seni bu dört resim dışında düşünemiyorum. Zaman zaman kendime nerede olduğumu soruyorum. Bir buçuk yıl içinde, daha bir yıl içinde Berlin/ İstanbul/İsviçre/İstanbul/Zürih (?) ... Hiçbir kenti benimsemedim, ama Berlin'e baktım da her [devamı yok]

4 Mayıs

Biraz önce telefonda konuştuk. Bu mektubun kesildiği yerde senin mektubun geldi. Oturup dün kitabı gene okudum. Benim de manuskripte büyük yanlışlarım var, biraz acele ettik. Ama bu konu burada biter.

Sen de üzülme. Özlemle öperim.

Gene yaz. Kapakta bir tek yanlış var. Gene de kitabı yeniden okumak gerek, ben yanlışları görmem.

Tezer

an = moment anlamında
an – ân – bu ânın şapkalı mı yazılıyor?
Sonra ç ş halkaları hiç basılmamış. Basımevinde iş yok.

Kitapta Hotel mi, OTEL mi? Karar vermek gerek.

24.

Kanlıca, 7 Mayıs 1984

Sevgili Tezer,

Dün döndüm Paris'ten.

Bugün mektubunu ve kitabı aldım.

Kitabı okudum. Gerekli düzeltmeleri (bir de ben) yaptım. Yarın basımevine veriyorum. Bundan sonraki düzeltileri de ben yapacağım. Yayımcılık konusunda kompleksleri olan biri olsam, "Sabotaj" diye bağırmam gerekirdi. Ama böyle komplekslerim yok, "Eşşoğlueşekler" diye bağırdım sadece.

Neyse, kitap ciltlenmemişti (kapaklar kurtuldu!).

Kitap, bu yanlışlarla çıksaydı, çıldırırdım. Çünkü herhangi bir kitap değil.

Bu akşam okurken, bir kez daha duydum bunu. (Bu konularda – kitap ve resim, çok az yanılırım).

Yanlışsız ya da en az yanlışla çıkması gerek kitabının.

Zaten, bundan böyle, ancak yılda, iki yılda, beş yılda bir kitap yayımlayacağım. Onların da...

Ne yazık ki Berlin'e gelemedim. Oysa, seni, özellikle Demir'i görmeyi çok isterdim. Ama gelemezdim. Almanların saçmalığı. Charter biletler... vb. Belki de gelmediğim iyi oldu.

Köylülere ve köylülüklere dayanasım yok.

Mektubunda sözünü ettiğin "grup oluşturma"da da yokum.

Zaten artık yazmıyorum.

Telefonda söylediğim gibi, belki bu ayın sonunda Stockholm'e gideceğim birkaç günlüğüne. Paris'ten, Demir'le görüşemedim. İlhan Koman'ı bulabildim. Onunla Demir'e bir mesaj yolladım, geleceğime dair.

Bakalım.

Demir okudu mu bu kitabı?

Okuduysa ne dedi/ne yazdı sana?

Merak ediyorum.

Hayır, ben gerçek bir yayman olmadığım gibi, bir operatör de değilim.

Biliyorsun, bir yolda gidiyorum ve o yolda rastladığım çiçekleri de, dikenleri de topluyorum. (Bu arada, çiçek diye, *dostlarımın* bana sundukları demetleri geri çeviremediğim de oluyor.) Hepsi bu.

Ama YAŞAMIN UCUNA YOLCULUK bambaşka.

B/am/baş/ka.

Onu yazan elini öpen ve seni sevgiyle kucaklayan,

E.

25.

Kanlıca, 9 Temmuz 1984

Sevgili Tezer,

Bir aydır Bodrum ve çevresindeydim. Yeni döndüm İstanbul'a.

Yola koyulmadan önce, "Yaşamın Ucuna Yolculuk"tan hiç değilse üç-beş tanesini ciltlenmiş olarak görmek istedim.

Gönderdiler.

Açıp baktım ki... (Ne gördüğümü, bu mektubumla birlikte postaladığım kitaplardan birinde göreceksin.)

Daha sonra, tam yola çıkacağım günün sabahı, beş adet yetiştirdiler. Bu kez kapağı da içi de tamamdı.

Hemen sana postalamalarını söyledim.

Ben Bodrum'a doğru yollanırken, kitaplar da İsviçre'ye sana doğru yollandı.

Bekledim ki senden bir haber alayım.

Alamadım.

Döndüğümde de beni bekleyen mektupların arasında seninkini bulamadım.

Bu sabah Sezer'le telefonda görüştüğümde, senin kitabını merak ettiğini öğrendim.

Demek ki eline geçmemiş. Demek, Kafka'nın dediği gibi, yolda hayaletler okumuş Yaşamın Ucuna'yı (Kafka, mektupları için böyle diyor.)

Ben, gene gönderiyorum. Hayaletler bakalım bu kez ne yapacaklar?

Kitaplarının cildi bu hafta içinde sona eriyor. Elime geçer geçmez, belli aralıklarla, gene göndereceğim sana. Ama yaz ortasına vardığımız için piyasaya çıkarmayacağım. Eylül ortasında Svevo ve Avusturya Öyküleri'yle birlikte çıkacak. Ve o zaman ortalık karışacak.

Karışsın bakalım.

Her şey karışsın ki biraz şenlik olsun.

Haberlerini bekleyen,

E.

26.

Kanlıca, 19 Temmuz 1984

Sevgili Tezer,

14 Temmuz (güzel bir tarihtir, ama Paris'te olmayı gerektirir) günlü mektubunu bugün aldım.

Kitap "tabii" elime geçmedi, diyorsun.

Tabii ki "tabii". Öyle kitap yazarsan böyle işler olur. Ama sanırım, bu arada eline geçmiştir. (Taahhütlü olarak postalattım.) Ama gene de geçmediyse, bırak geçmesin.

Böylesi daha iyi, yazılmış, basılmış, (hem de iki kez) ve yazarına ulaşmamış bir kitap... Bunun güzel bir öyküsü olur.

Kafka'nın sözünü ettiği hayaletler, bu kez, demek mektupları değil "bazı" kitapları da yok ediyorlar. Ne mutluluk!

Kitabın bu yeni baskısı belki de böyle tükenecek.

Niçin olmasın?

"Yaşamın Ucuna Yolculuk"un Eylül başlarında çıkacağını yazdımsa mektubumda, bu piyasaya o günlerde sunulacak demek. Yoksa, kitabın, şu anda, tümü basılmış (daha doğrusu yeniden basılmış) ve ciltlenmiş durumda depomuzda. Yarın, bu mektupla birlikte sana 5 tane daha postalayacağım. (Daha fazla değil, çünkü göndermek istediğin kişilerin bir bölümüne gönderdim bile. Diğerlerine de Ağustos sonunda göndereceğim.)

Eylül başlarında, *Yaşamın Ucuna Yolculuk*, Zeno, *Avusturya Öyküleri* ve Handke'nin *Wunschloses Ungluck*'ünün çevirisi aynı anda piyasaya çıkacak. (Handke'nin bu kitabının adıyla ilgili Türkçe bir-iki öneri gönderebilir misin bana?)

Zürih'i oldukça iyi bilirim. 1959'da, hayatımın, diyebilirim ki en trajik günlerini yaşadım o kentte. Küçük yeğenim, tedavi için geldiği o kentte, geldiğinin birinci haftasında öldü ve onu kent mezarlığına ben gömdüm.

Evet, o kenti oldukça iyi bilirim. Acımdan gece yarıları sokağa vurduğumda kendimi, İtalyan mahallesinde bile açık bir meyhane bulamamışımdır. Gölün üzerindeki köprülerden biri üzerinde uyuyan kuğuların üzerine kusarken, yanıma yaklaşan polise kaldığım pansiyonun adını verememişimdir. Ama onlar, arayıp tarayıp kaldığım pansiyonu bulup beni oraya götürüp handiyse yatağıma yatırmışlardır. Ve aradan tam bir çeyrek yüzyıl geçtiği halde o kente uğramak içimden gelmemiştir. Ama belleğimde yer eden iki-üç kentten biridir orası. O, şimdi senin yaşadığın kent. Zürih, Zurich. Hayır, sanmam ki bir daha oraya ayak basabileyim.

Ama Eylül ortalarında, Kafka sergisini "kaçırmamak" için Paris'te olacağımı sanıyorum. Sana yazarım. Belki orda, Paris'te buluşuruz. Paris, acıları ve anıları unutturan bir kenttir. Yıllarca orda yaşadım. Hemen hemen hiçbir anım yok (gibi). Hiç değilse, Zürih'te yaşadığım iki haftanın anısı gibi işlememiştir belleğime.

Evet, Bodrum'da tam bir ay kaldım. Artık (yaşlandım) güneşe dayanasım kalmadı. Dolayısıyla Bodrum'a da. Eğer Boğaz'ın denizi temiz olsa, tatil için kıçımı kıpırdatmazdım. Bodrum'dan denize açıldık. Ölü Deniz'e değin indik. Ama ilk gördüğüm Ölü Deniz değildi. Orası da arabeskleşmiş. Oysa ilk kez demir attığımda gerçek bir bakireydi.

Geçen Cumartesi, Sezer ve Orhan bendeydi. Ve diğer dostlar. Demir'e telefon açtım. Telefonda öptüm ve kokladım onu.

Ertesi akşam rakımı yudumlarken Erden aradı Berlin'den. Onu da öptüm ve kokladım. Bahçemde yetiştirdiğim gülleri her akşam öpüp kokladığım gibi. Senin mektubunu da öpüp kokladım. Yaş mı, baş mı, içinde bulunduğumuz koşullar, dağılmışlığımız mı, bilmiyorum, duyarlılığı artırıyor. Bir gözyaşları eksik. Belki o da var, için için akıyor.

Mektubunda, bir fotoğrafımı istediğini okuduğum andaki gibi.

Evet, böyle işte.

Umarım, Eylül ortalarında Paris'te görüşürüz.

Canım Tezer'im, Zurich'te yazacaklarını bekliyorum.

Senin,

E.

1974

27.

Zürih, 14 Temmuz 1984

Sevgili Ferit,

Kafamdan sana çok mektup yazdım, ama bunların hiçbirini (en iğrenç terimiyle) kaleme geçirmedim. Belki Bodrum'da olduğun için. Kitap tabii elime geçmedi. Bu sabah mektubun geldi. Kitabın sonbaharda piyasaya çıkacağını tahmin ediyordum... Hele o büyük Zeno ile bir arada çıkması... Karışıklık bakalım nasıl olacak... her akıl almaz duruma karşın gene de belli bir çevrede edebiyatın etkisi var Türkiye'de... Ben burada oldukça güç bir dönem geçirdim, belki gene geçireceğim. Çünkü İsviçre gerçekten, birçok bakımdan 19. yüzyıldan kalmış bir ülke, özellikle toplumsal ilişkiler açısından. O denli paraya ve üretime bağlı bir ülke ki... sonra burada her ama her dalın bir küçük eğitimi var... örneğin, ormandan gereksiz ot ve çalıları toplayacak adamdan orman eğitimi, parfüm satacaktan parfüm eğitimi, mektup damgalayacaktan posta eğitimi v.s. v.s. bekleniyor... İnsanlar çok yönlü gelişmesin diye... Böyle bir açıdan bakıldığında benim hiçbir eğitimim yok. Çünkü her şeyi biliyorum ve hiçbir şeyi bilmiyorum. Ayrıca burada konuşulan Almanca da Almanca değil, Ortaçağ Almancasına yakın, gelişim göstermemiş, işitildiğinde sözcükler, ekler duyulmayan... geri bir dil.

En güzeli Avusturya televizyonunda İsviçre Almancası, filmlerin Almanca altyazı ile oynaması... bu bana bir avuntu oluyor.

Sonra saat 11.30 dedin mi, her yer kapanıyor... Kapanıyor ama ben bu uzun günlerde şöyle bir 11'de 12'de sokağa çıkmak istiyorum... O zaman sokaklarda hiçbir şey yok. Zaten sokaklarda öyle izlenecek, gözlenecek, yaşanacak bir şey yok... Sabah oldu mu saat 6.30'da her yeri kazmaya, her evi, her sokağı tamir etmeye başlıyorlar... Ama çevreme bakıyorum... Her yer cennet... Bu kadar gülün bir arada açtığı, her renk çiçeğin her yerden fışkırdı-

ğı hiçbir yer görmedim... Başka kentlere giderken büyük vadilerden, tepelerden geçiliyor... Bu denli yeşil yamaçlar hiç görmedim, durgun göller, iki bin metreden akan sular... Bu kadar çok su hiç görmedim... Sürekli yeşil kalan çayırlar, geniş yeşilleri çayırlarda başlayan büyük ağaçlar, ormanlar, kestane ağaçları... evin hemen beş dakika altındaki Limmat kıyısındaki tertemiz, duşlu, kabinli, çiçekli, kahveli – üstelik bedava – plajlar, üstelik sessiz, Ajda Pekkan'sız, arabesksiz...

Ama bütün bunların ardında belki insansız, insansız. Bölünmüşlük.

İstanbul, Anadolu, İsveç, Zürih, Berlin ... Belki de çok doğal, dünyanın tüm çevresi kaç saat ki? Arkadaşlarımı arıyorum... En çok şöyle Tünel'de Refik'in meyhanesine girip, bir köşede seni görmeyi, bir köşede 25 yıllık tanıdık bir alkoliği görmeyi, Arnavutköy'de yokuşu inmeyi özlüyorum. Aslında özlememeyi öğrenmiş bir insanım. Ama biz hepimiz doğuştan *nosthalgia*'ya tutulmuş insanlar değil miyiz?

Mektubun yammda, birden gözüme Kafka'nın adı ilişti. Okulların sonbahar tatilinde (belki Ekim) Paris'e gidip oradaki Kafka sergisini de görmek istiyorum. Belki Paris'te sizlerle buluşuruz. Buradan da geçseniz çok iyi olur. Evde kalacak yer var. Yüzyıl başında yapılmış, yeni restore edilmiş, kuleli, kale gibi bir ev burası.

Buradaki hava nedeniyle zaman zaman dayanılmaz baş ağrıları çekiyorum. Geçenlerde böyle bir baş ağrısı krizi içinde yatakla birlikte sonsuza dek yükseldim. Birisi hep alttan hava verdi, birisi de değil, belirsiz bir güç... hep hep yükseldim... Sonra babamla telefonda konuştum, beyaz kefen içinde toprağa bırakılmış cesediyle... "Burada çürüyorum" dedi. Bir bardak kırdım, sokağa çıktım. Garip punklar, kafası kazılı kadınlar, siyah motosikletliler... Tatsız bir toplulukla karşılaştım... Bir tımarhane bahçesi gibi bile değil.

Max Frisch'i pek okumamıştım. Bazı kitaplarını biraz okudum. Aslında çok şey anlatan, tatlı sohbeti olan fıkracı bir yazar. Tiyatro günlerinde burada elinde büyük bir Frascati şişesi ile dolaşıyordu. Sevgilisi de Amerikalı, 30 yaş küçük ondan. Buranın yazarları da kapalı insanlar... Hem kapalılığı yazıyorlar, hem de kendileri de kapalı.

Birkaç kez İtalya sınırındaki eve gittik. Küçük kentte nehir üzerindeki köprü geçildi mi, İtalya'da hemen bir başka yaşam başlıyor... Sana ve Demir'e oraları gezdirmek isterim.

Deniz, 20 Haziran'dan beri Erden'in yanında. Erden ile aramız iyi. Sık sık telefonlaşıyoruz. O, bizlere hiç benzemeyen bir insan olduğu için onu da seviyorum. "O" romanından bu kadar güzel bir film çıkardığı için, kitabın özüne bu denli yaklaşabildiği için de... Aslında Onat, Erden ile Kanlıca'ya senaryo çalışmaya geldiğimiz günler ne güzel günler...

Onat'ı görürsen benim için öp.

İstanbul'da müthiş sıcaklar olmuş... Sıcaklarda en çok Metin'i, Niyazi'yi* düşünüyorum... ve herkesi.

Kafka, mektuplarını hayaletlerin okuduğunu sanırım Felice'ye yazıyordu.

Senin bende hiç resmin yok, –tablo değil, fotoğraf (pipolu olsun)– bana bir resmini göndersene.

Burada bir çerçeve içinde yazar fotoğraflarım var. Pavese, Vittorini, Kafka, Peter Weiss... Ne yazık ki Demir'in İstiklâl Caddesi'nde kalabalık içinde yürüyen fotoğrafında Yaşar Kemal de var.

Gözlerinden öperim.

Tezer

* Dr. Metin ile Ferit Edgü'nün kuzeni Niyazi Dalyancı, o günlerde Barış Dâvâ'sı dolayısıyla hapisteler.

28.

27 Temmuz 1984, Zürih

Sevgili Ferit,

Saat gece 9'a yaklaşıyor. Henüz hava kararmadı, çatıların gerisindeki tepeler koyu yeşil. Birkaç ihtiyar dışında kimseyi görmediğim balkonlarda sardunyalar açıyor. Ana caddede trafik hafta sonu sessizliğine yaklaşıyor (camlar sese karşı dirençli, gürültüyü % 80 kesiyor... ama) ... Televizyonlar Los Angeles spor dalaverelerini sabaha dek vereceklerini söylüyor. Deniz, yeni çıkmış ceviz kadar memeleriyle Hans Peter'in çocukluğundan kalma elektrikli tren raylarını, vagonlarını, küçük kentlerini monte ediyor.

Erden telefon etti, yeni filmi Ayna, Venedik Festivali'nde yarışmaya katılıyormuş. Federal Almanya'yı temsil edecekmiş. Hakkâri'de çekilen resmin karşımda... Demek o zaman da çalışmak için gözlük takıyormuşsun. Gözlüklerini anımsamıyorum.

Mektuba başlamadan önce yanımdaki bloknota Handke'nin *Wunchloses Unglück** adı için birkaç öneri yazmayı denedim... Bir saniyede şu sözcükler boşaldı: Mutsuzluğun İsteksizliği (kelime çevirisi)... Mutsuzluğun Boşluğu / Mutsuzluğun Sessizliği / Mutsuzluğun Hiçliği / Mutsuz Bir Hiçlik / Mutsuzluğun Bırakılmışlığı / Mutsuzluğun Durgunluğu (ihtiyar balkona çıkıp, bir saksıyı soldan aldı, sağa koydu, galiba saksıları sularken yerlerini değiştirerek oyalanıyor) ... Yıllar önce, 1960'lar başında, Beckett'i okuduğum yıllarda, onu ne denli hayal gücü geniş bir yazar sanmıştım... Bu denli hiçliğe nasıl vardığını, böylesi bir yalnızlığı nasıl bu kadar çeşitli söyleyebildiğine şaşırmıştım, oysa ne denli gerçekçi bir yazarmış... Avrupa'nın gerçeğinin tam kendisini

* *Mutsuzluğa Doyum* başlığıyla yayımlandı. (Çev. Zeynep Sayın, Ada Yayınları)

yazıyormuş... Şimdi Demir, sen, burada ben... Beckett'in duyduklarının daha da derininde değil miyiz... Çünkü Beckett ölmek de bilmiyor... Öyle bir şey başımıza gelmesin, ben istemiyorum.

Zürih'le ilgili bu denli acı anıların olduğunu hiç bilmiyorum, hiç sözünü etmemiştin. Gerçekten dayanılmaz bir kent, dayanılmaz bir ülke. Ancak bir anlamda, temelden ve insanın yakınlarından (insanın yakını da yok ya)... Belki kendisine yakın sokaklardan kopuşunun tadını, yani acısını burada derinliğine yaşayacağım, yaşıyorum. Hemen hemen hiçbir ülkede böylesi duygulara düşmemiştim. Bunun da bir yararı olacak sanırım. KOPUKLUK. YAŞAMDAN, İNSANLARDAN, GEÇMİŞTEN KOPUKLUK. Gelecekle de hiçbir ilgisizlik. Nerede olacağımı, hangi kentte oturacağımı, nereye gideceğimi hiç bilmiyorum. Şimdi burada durgunluktayım. Mutsuz değilim. Mutlu olmak ya da mutsuz olmak, bilmiyorum. Ancak zaman zaman büyük ölçüde hava değişiklikleri bir anda olunca, kafam hiç mi hiç çalışmıyor. O zaman bir "budala" gibi duraklıyorum. Basınç değişince biraz kendime geliyorum.

Zürih'ten yazacaklarını bekliyorum, diyorsun. Sık sık mektup yazacağım. Tabii, seninle ve Demir'le konuşmak olanaklarımın en iç açıcılarından biri... Demir de sık sık bana yazıyor ve sanıyorum hem senin, hem benim mektuplarıma gereksinmesi var, benim de senin onun, onun da senin benim... v.s. v.s.

Kitap yazmaya gelince, zaman zaman içimde öylesine bir güç duyuyorum ki... bir günde oturup bir kitap yazabileceğimi algılıyorum. Oturup sözcükleri hiç düşünmeden art arda yazabiliyorum... Çeşit çeşit duygularla doluyum. Ama bu duygular dayanılmaz, taşınmaz hale gelinceye kadar hiçbir şey yazmam. Duyguları dağıtırım... Dayanılmaz hale geldiğinde, sanırım gene bir yolculuğa çıkacağım. Sabih'in ölümü, genellikle ölüm üzerine, kopukluklar üzerine yazacağım, gene bir kente gideceğim... Gideceğim yeri bu kez biliyorum, neresi olduğunu biliyorum.

Buranın kanallarını, kuğuları, senin kuzenini gömüp ağlayışını hep görüyorum. Yaşam ne kadar uzun.

Demir, bir kentte bir araya gelmemizi öneriyor son mektubunda. Tabii parasızlık da var. Bilmiyorum, bir araya gelsek, senin "ölü" antika oyuncaklarını satsak... Beyaz peynir, biraz rakımız olsa, hiç arabesk, hiç trafik gürültüsü olmasa... Bilmem kendimizi daha başka duyar mıyız?.. Yoksa böylesi bir özleme alıştık mı? Böylesi bir bölünmenin acısını severek mi çekiyoruz.

Hiçbir yazar ilgimi çekmiyor... Her sevdiğim satırı okumuşum.

Dün Tektaş, henüz Kafka'dan bir tek satır okumadığını söyledi. Ne kadar isterdim onun yerinde olmayı. Tabii okunulan satırlar yeniden okunur... Onların nerede olduğunu biliyoruz. Okuduklarımı o denli iyi anımsıyorum ki.

Geçenlerde Demir'le ilgili bir düş gördüm. Kendisine de yazdım. Bir inde oturuyordu. Yeraltında bir ayı ini gibi bir oyuk. Bu oyuk, belki büyük bir kentin, bir alanının ortasındaydı. İnden çıktı. K.'nın yardımcısı gibi uşak olmuştu. Üstelik uşaklığı çok istekle, kırıklıkla, buruklukla yapıyordu. Şöyle herkesin uşağı biri. Uşaklık rolünden de hiç çıkmak istemiyordu. Ne uşaklığı yaptığı belli değil. Ama herkesin uşağı. Sonra ağır bir melankoliye tutulmuştu. İninden çıktı. Ve Hans Peter'le tanıştı. Hans Peter, Bu melankoli böyle yaşanmaz, onun tedavi giderlerini annem mutlak karşılar, dedi. Bu düşle ilgili bak bana ne yazıyor: "Senin gördüğün rüya gerçeğin tâ kendisi demeyeceğim ama gerçeğe çok yakın. Gerçeğin sanatsal deformasyonu. *Déformation artistique de la réalité*. Ben de kendimi bir uşak gibi görüyorum bazen. Bir inde değil ama, in kadar küçük bir evde oturmak da istiyorum ara sıra. Tam melankolik olmadımsa da bir ölçüde oldum. Bu hiçbir şey istememe (BAK, GENE HANDKE'YE BİR AD ÇIKTI: HİÇBİR ŞEY İSTEMEMENİN MUTSUZLUĞU – KİTABIN ADINI DEMİR–FERİT–TEZER DE KOYABİLİRSİN) uyuyup kalma, hareketsiz sürünme v.b. şeyler, ne olabilir ki başka. Ama İsveç sınırlarına çıkınca yavaş yavaş – bazen de çok hızlı – dirilmeye başlıyorum hemen..."

Niyazi'nin durumuna da çok üzülüyorum. Ama içimde, o da yakında çıkacakmış gibi bir duygu var. Yoksa çok büyük haksızlık olur. Yattıkları da fazla, cabadan... armağan.

Belki Venedik Festivali'ne gideceğim. 13 Ağustos'ta Deniz'in okulu başlıyor. Ama Eylül ortası sen Paris'teyken, mutlak Paris'e de hiç değilse iki-üç gün için gelmek istiyorum.

Yakında Milliyet Sanat'a "James Joyce Zürih'te" diye bir yazı hazırlayacağım. Onlar için değil, Joyce'un mektuplarını çok sevdiğim için. Onun için mezarı başında çektiğimiz fotoğrafı ilk sana yolluyorum. Mezarlıklarda en büyük huzuru duyar oldum, fotoğrafta da belli oluyor, değil mi? Ölmek isteğim yok. Yaşama isteğim olmadığı gibi.

Gözlerinden özlemle öperim. (Saat: 9.46)

Tezer

Wunschloses Glück
Hiçbir şey istememenin mutluluğu
(bize daha uygun galiba)

29.

Zürih, 7 Ağustos 1984

Sevgili Ferit'ciğim,

Dört gün kadar St. Moritz güneyinde, Giocometti'nin köyündeydik. Dağlar arasında bir vadi. Bildiğin gibi burada her yer dağlar arasında. Sonra gene müthiş virajlar ve dağlardan geçerek Zürih'e döndük. Ne yapıp yapıp bir süre için bu kenti benimsemeye çalışacağım. Hiç değilse burada, geniş odanın üçgen biçimindeki çıkıntısında, beyaz, geniş bir çalışma masam var. Ne yapıp yapıp bazı işler yaparak, hem seyahat etmek için para kazanmak, hem de biraz olsun kendimi unutmak istiyorum. Bu yüzden sana bu satırları bu kez bir iş mektubu olarak yazıyorum.

İsviçre'nin Pro Helvetia adında bir kurumu var. Diğer sanat dalları arasmda edebiyat çalışmalarını da destekleyen bir kurum. Bu adamlarla yazıştım ve bugün küçük bir görüşme yaptım. Özellikle tabii kendi edebiyatlarını ve yazarlarının çevirilerini destekleyen bir kurum. Bu konuda daha önce ilk kez aklıma Yazko Çeviri gelmişti. Ahmet Cemal'e yazmıştım. Tabii hiç sesi çıkmadı. Ben de şimdi onlarla bir iş yapılamayacağını, belki de battıklarını düşündüm.

Senin ADA Yayınları'nda pek fazla bir şey basmak istemediğini biliyorum. Ama Avusturyalıların desteği ile Avusturya Öyküleri, belki Peter Handke, İtalyanlarm desteğiyle Svevo basıldı belki. Bu kurum da önümüzdeki 1985 bütçesi dâhilinde bir ya da bir-iki kitabın çevirisini desteklemeye niyetli gözüküyor.

Bilmem Robert Walser'i tanır mısın? İsviçre edebiyatının bence en önemli yazarı. Tam bir Kafkaesk korku ve Dostoyevski yüreği ve zaman zaman Gogol acı humoru taşıyan bir yazar. 12 cilt yapıtı arasında romanları, mektupları, küçük prosa metinleri, şi-

irleri... 1878 doğumlu. Sekiz yıl Berlin'de de yaşıyor. 1919-1933 yılları arasında Bern yakınında Waldau kliniğinde kalıyor, orada da yazmaya devam ediyor. 1933-1956 yılları arasında (kendisi istemediği halde) Herisau kliniğine konuluyor, şizofreni diyorlar... 23 yıl ne pek konuşuyor, ne yazıyor, ne yaşıyor... Yalnız uzun uzun yürüyüşlere çıkıyor. Kendi çağdaşları Musil, Kafka, W. Benjamin ve diğer yazarlar Walser'i okumuş...

Büyük yoksulluk çekmiş, uşaklık bile yapmış. Belki sen Walser'i okudun... Ben sana boşuna anlatıyorum. Benim önerim Walser'i çevirmek. Çeviri giderlerini Pro Helvetia karşılayacak... Ama bir yıl sonra bir kitap kaça mâl olur? Onlar baskı için para vermezlerse, sen ne kadar destek istersin?

Sonra Robert Walser'den bir roman mı, yoksa çeşitli prosa metinleri, roman bölümleri, fotoğraflar, mektuplar ve şiirler mi basmayı yeğlersin?

Bu öneriyi Pro Helvetia'ya eylül aymda sunmam gerekiyor. Ancak adamlar, çevirinin basılacağına dair bir yayınevinden garanti mektubu istiyorlar. (İsviçre'de garantisiz iş olmuyor.)

Bu konuda bana yardımcı olabilir misin?

Walser, çok içten duyduğum bir yazar olduğundan, gerçekten iyi ve temiz bir çeviri olacağmdan emin olabilirsin. Böyle bir garanti mektubunu "Fransızca" olarak bana yollayabilir misin? Bu işlerde senden başka kimsenin titizliğine güvenmediğim için bugün hemen sana yazıyorum. Ben Walser'in tüm eserlerinden seçmeler yapmayı yeğlerim. Okur için daha elverişli, daha hareketli bir kitap olur.

Önümüzdeki hafta sonu iki gün gene güneye gideceğim. Locarno Festivali'nde bir-iki film görmek istiyorum.

Eylülde mutlak seni görmek için Paris'e geleceğim. Belki yılbaşında İstanbul'a gelirim.

Deniz'le bugün yüzmeye gittik. Kapalı salona. Açık hava biraz serin. Serin bir yaz.

Bugün Sezer'le de telefonda konuştuk.

Senin gene Bodrum'a gideceğini söyledi. Eylülde. Eylül güney için güzel bir zaman. Burada hava yazın da zaman zaman sonbahar gibi. Aslmda güzel. Çok sıcakken, birden serinliyor.

Sessiz sakin, ruhsuz insanlar. İstanbul'da ne var, ne yok? Beyoğlu doludur. İstanbul'a gelir gelmez Refik'e gideceğim.

Özlemle gözlerinden öperim.

Tezer

P.S. 5 adet kitap henüz gelmedi, ama gelir.

Çeviri konusunda senin başka önerin var mı?

30.

Zürih, 16 Ağustos 1984

Sevgili Ferit'ciğim,

Bugün mektubunu aldım. Yarın öğleyin Locarno'ya gideceğim için hemen yanıtlıyorum. İlkin Walser konusu, yayımcılık güçlüklerini biliyorum, bir yıl sonra belki hiç kitap yayımlayamayacağını ya da yayımlamayacağını da biliyorum, ama gene de edebiyatla ilgili bir işe sen olmadan başlamak istemedim. Tabii ki çeviri için en az 2.500 İsviçre Frankı yayınevi için ayırırız. Bunu beş yüz adet kitap satın alınması ya da istersen baskı giderlerine destek olarak alırız.

Sen nasıl istersen. Belki kitap satın alınması daha iyi, çünkü nasılsa bu kitaplar dediğin gibi hemen satmaz. Bu konuyu da mektuba ekle. İstersen mektubu Almanca olarak Sezer'e de yazdırabilirsin. Ayrıca bu mektup seni gene de bağlamamalı. Bir yıl sonra kitabı basmayacaksan, çeviriyi Milliyet ya da ne haltsa, yayınevlerinin isimlerini bile anımsamıyorum, onlardan birine aktarırız. Nasılsa çevirisi ödenmiş bir kitabı basacak biri bulunur. Bu mektup yönetim kurulu toplantısı için ancak bir formalite. Ben de böylesi işlerle, hiç değilse edebiyatla uğraşmış olacağım. Çünkü burada bildiğin gibi bütün işler bankacılık, bilgisayar ve satıcılıkla ilgili...

Walser'e gelince... kentten kente yürümüş, çevreye uymadığı için son 23 yılını tımarhanede geçirmiş, parasını da uşaklıkla kazanmış, biraz Dostoyevski'vari bir yazar... yer yer çok güçlü, yer yer... Özellikle kadınlar konusunda yazmak istediğinde biraz naif, çünkü romanlarından birinde bir erkekle yattığını söylüyor... Bilmiyorum, zaman zaman düşünüyorum da, homoseksüelliğin bugünkü kadar açılamamış olması mı Kafka'ya, Pavese'ye, Walser'e bu denli acı çektirdi diyorum?

Neyse ölmüşlerin seksüel meselelerini burada bırakıyorum. Sana daha önceki mektubumda da yazdığım gibi, yer yer Gogol'a varan, örneğin "YAMAK" (Der Gehülfe) adlı romanında anlattığı yamak tipi, Kafka'nın Şato'sundaki K.'nın yardımcılarını çok andırıyor. Üstelik Kafka, Walser'i çok severek okumuş. Neyse. Sen bana, seni kesin bağlamayacak mektubu, 2.500 Frank'ı da belirterek yollarsan, çok iyi olur.

İki gündür nefis bir sonbahar havası başlamış gibi. Işıklar değişti, sonra sabahlar serin, öğleyin hava ısınıyor, gecelere doğru ılık. Ama günlerdir eski kent merkezine gidemedim. Hemen hemen haftada bir gün müthiş bir anjinle yatıyorum. Bu anjin tamamen psikosomatik. Cumartesi günü "Çılgın Ergin" denen eski İstanbul manyağının telefonu ile uyandım. Son iki yılda bu adam ressam olmuş. Ben kendisini 40 yılda ya 3 ya 5 kez gördüm. Bugün burada sergisi var. Manyak. Öyle kötü şeyler. Bütün resimlerini Cumartesi bizim eve getirdi. Mavi, pembe, sarı, açık yeşil kadın kıçları ve yüzleri. İki de bir de "Şu forma bak, forma bak" demiyor mu! Sonra da Hans Peter'e "Evinizdeki resimleri söküp çerçevelerini sergi için bana versene" demez mi! Böyle bir şey olunca hemen boğazım şişip tıkanıyor. 3 gün sürüyor kafamın yerine gelmesi. Neden gülüp geçiyorum, bilemiyorum...

Bu arada unutmadan söyleyeyim: Bana yolladığın birinci parti, yani bir adet kitap, Svevo çevirisi ve Avusturya Öyküleri'ni aldım, onun dışında hiçbir kitabı almadım. 30 Ağustosta oraya gelecek arkadaşlar var. Sezer onlara verirse, onlar buraya getirirler. Erden'in şimdilik adresi değişmedi. Frauenhoferstr. 27, 1000 Berlin 10.

Ben Venedik'e gidip filmi görmek istiyorum. Hem diğer filmleri de, ama Erden duyarlılık yapıyor, belki ben de. Hem birbirimizle olmak istiyoruz, hem de olmamak. Karşılaştığımız zaman da çok güç oluyor, kendimizi bir arada hissediyoruz. Ama ben belki bunu yenerim, o yenemiyor. Ya da... evet başarıları büyük. Kenan, ona gene ortaklık önermiş, tabii Erden yanaşmamış.

Deniz, Pazartesi günü okula başladı. Sınıfta 20 kişiler. Severek gidiyor. Çocuk 5 yıllık ilkokulda 5 okul değiştirdi. Burada okullar çok zengin. Her malzemenin en iyisini, dolmakalem, boyalar dâhil, her şeyi okul veriyor.

Sezer bu yılki Sedat Simavi ödülü jürisinin çok iyi olduğunu söyledi. Benim kitabı oraya vermeyi düşünür müsün?

Eylülde Bodrum güzel olur. Halkın bir bölümü de gitmiş olur. Akdeniz'i özlemiyor değilim. Ama bu Orta Avrupa'yı da benimsemeye kararlıyım. Burada istediğimden çok sessizlik var. Ormanlara her yerden 15 dakikada ulaşılıyor. Bir de dağlara ve geçitlere alışırsam, sorun kalmaz. Geçici işler yapıp sık sık da seyahate çıkmak istiyorum. Yarın kendime büyük bir defter alıp günlük yazmaya başlayacağım. Çok zamanım olmasına karşın, içimde beni beceriksizliğe sürükleyen bir telâş var. Birçok şeyi bir arada yapıyorum, gazete okuyorum, roman, mektuplar okuyorum, bir yandan telefon etmeyi düşünüyorum, bir yandan mektup yazıyorum, bir yandan masamı düzeltirken dağıtıyorum... Birçok günüm böyle geçiyor.

Ve her gün göl kıyısına gitmek istiyorum. Henüz bir kez gidebildim. Yani gölün kıyısında kendi kendime bir kez oturabildim.

Sevgili Ferit'ciğim, Münih ya da Paris gibi bir kentte buluşabiliriz. Belki Paris daha iyi. 1963 ve 1974'de gördüm Paris'i, 10 yıl, zamanıdır. Demir şu sıralarda Ergin Ertem ile birlikte güney İsveç adalarında... Akdeniz gezisi sayılır. O nedenle yazamıyordur, beni de aramadı, döner dönmez sesi çıkar.

Az yemek yemene, çalışmana sevindim. Az yemek enerji veren bir olgu. Orada çok sıcaklar olduğunu biliyorum. Burada en çok sekiz-on gün sıcak oldu, ama şimdi kentin sayısız kahveleri için en güzel sonbahar geliyor. Zaman zaman bu denli büyük değişiklikleri yaşadığım için kendimi çok mutlu duyuyorum. Seni ve Esma'yı özlemle öperim. Esma kaçıncı sınıfa geçiyor? Kim bilir ne gereksiz şeyleri çalışmak zorunda kalıyor. Hakkâri geçenlerde Winterthur'da oynamış, belki bir kentte buluşur, gene bir senaryo yazarız.

Sana mektup yazdığım sürece, boğaz ağrımın giderek hafiflediğini algıladım. Sevgiler, bir patlıcan kebabı da benim için ye. Burada da iyi patlıcanlar var, ama ben çoğunlukla pişirmeye üşeniyorum. Boğaz'da sarılık olmayasın, acı patlıcanı da kırağı çalar, unutma. Hüs Baş'ı çaldığı gibi.

Tezer

Şair Berk nasıl?

31.

Kanlıca, 20 Ağustos 1984

Sevgili Tezer,

Mektubun bu kez çok çabuk elime geçti: üç günde.

Ben de hemen cevaplıyorum.

Çeviri işiyle ilgili mektubu yarın Sezer'e göndereceğim, Almancaya çevirip daktilo etmesi için. Altma imzayı basıp sana ulaştırırım.

Dilerim bir işe yarar.

Robert Walser*... Bir de "Yamak"ı yayımlayalım bakalım. (Adını sevdim kitabın.)

Dün Sezer bendeydi. Bir Viking gazeteci ile. (Adını unuttum. Demir'in, Ulla'nın dostuymuş. Roma'da yaşıyormuş.) Denize girmeyi ummuşlar. Babayı yediler.

Sana ikinci parti ya da üçüncü ya da bininci, bilemiyorum, - hesabı şaşırdım- kitapları göndereceğim. Sezer'in kanalıyla.

Sedat Simavi işini dün Sezer ile açtık. Jüri hemen hemen eski jüri. Gece'nin ucuna... ödül mödül vermezler. Ama aday göstermekle bir şey kaybetmiş olmayız dersen, benim bir diyeceğim yok, aday gösterir, gerekeni yaparım.

* Robert Walser (1878- 1956), İsviçreli yazar. 1907'de yayımladığı 'Tanner Çocukları' adlı romanı Orta Avrupa yazın çevrelerinde ilgi uyandırmıştı. (Kafka, günlüğünde onunla ilgili not düşer.) Tezer'in çevirmek istediği, yazarın ikinci romanı 1908'de yayımlanmıştı. Ardında birçok küçük öykü, sanat yazısı ve metin bırakan Walser'de, Tezer, öyle gözüküyor ki, bir ruh kardeşi bulmuştu.
Yaşamının son yarısı 49 yılını bir akıl hastanesinde geçiren Walser, karlı bir havada yaptığı yürüyüş sırasında ölüme kavuşmuştu.

Bugün, saat 13:00-16:30 Kenan Ormanlar'ın ziyareti. Eve tam bir hasta olarak döndüm.

Esma, kimya bütünleme sınavı için Bodrum'dan gelmişti. Sınava girdi. (Bu yıl lise sonda okuyacak ve böylece bu kâbus sona erecek. Âmin.) Hafta sonunda, daha doğrusu hafta içinde Podima'ya gittik. Karadeniz kıyısında bir köy.

Sencer Divitçioğlu dostumun küçük bir çiftliği var orda. Tavuklar, kazlar, güvercinler ve tabii köpekler... Hoş iki-üç gün geçirdik. Deniz dalgalı ve hava yağmurluydu. Belki köpekler kadar mutlu değildik, ama gene de bir değişiklik işte. Baba-kızm sonsuz Karadeniz plajlarında yürümesi, güzel çakıl taşları ve böğürtlen toplaması. Ormanda (gerçekleşemeyen) gezinti...

Sencer, bahçesiyle, hayvanlarıyla meşgul olacak ve ev işlerine bakacak bir uşak bulamıyormuş. Oysa ideal bir iş. Ev kirası yok. Yakacak derdi yok.

Bahçe bir cennet. Her tür meyve ağacı. Deniz dalgalı, ama engin ve temiz. Kış aylarında av olanağı var. Üstelik iyi de para veriyor. İşe ben talip oldum. Niçin bilmem kabul etmedi. Belki de yapamayacağımı düşünmüştür. Oysa başaracağımdan emindim.

Erden ile söylediklerini anlıyor gibiyim. En iyisi zamana bırakmak. Zamana, o geçmek bilmeyen ya da inadına göz açıp kapayıncaya değin ayların, yılların geçtiği zamana... Öyle yap(ın).

Gözlerinden öpen,
E.

P.S. Oralara doğru yola koyulmadan yazıp, konak noktalarımı ve günlerini bildireceğim sana.

P.S. II. Esma geçende, uyuz, sıska bir sokak köpeği bulup getirmiş. Benimsedik.
Ve adını Berk koyduk. Mektubunda sorduğun o Berk ise, semirmekle ve ayaklarıma sürtünmekle meşgul.

32.

Zürih, 1 Ekim 1984

Sevgili Ferit,

Bu sabah evden erken çıktım. Yüzecektim. Havuz kapalı imiş. Sonra uzunca bir yürüyüş yaptım. Burada uzunca yürüyüşler 40 dakikayı geçmiyor, istesen de istemesen de varacağın yere geliyorsun. Bu kentin en güzel özelliklerinden biri, olur olmaz yerde, kentin merkezinde, birden çiftlik, bahçe, eski köy evlerinin oluşturduğu bir kırla karşılaşmak. Böyle bir bahçeye girdim. Eski, tahta çiftlik evinde, İsa'nın doğru yolu gösterdiğini söyleyen levhalar asılıydı. Bahçe kocaman. Bol, çeşitli çiçek, sebze, meyve yetişiyor. Birtakım ihtiyar adamlar kasımpatı buketleri yapıyordu. Bir-iki de uzun saçlı daha genç adam, toprak, gübre taşıyordu. Belli ki burası sosyal işçilerin çalıştığı (Batıda en çok sosyal işçi var, ne garip meslekse!) Bahçede yetişen güllerden aldım, iki kereviz satıyorlardı, nefis kokulu. Onları aldım. Büyük domatesler aldım. Ağaçlardan taze ceviz toplamışlardı, taze ceviz istedim. Kurusundan alırsanız, kilo daha çok çeker, dediler, hayır taze istiyorum, dedim. Bu ihtiyarların yalnız adamlar mı, ya da akıl hastaları mı olduğunu anlayamadım. Şizofren kadar kibardılar...

Ferit'ciğim, Avrupa'ya gelip gelmediğini bilmiyorum. Senden haber almadım. Bana gideceğiniz kentleri yazacaktın. Senin Bodrum'da olduğun günlerde ben de sana yazamadım. Araya Venedik yolculuğu girdi. Ne müthiş otel değil mi, o Excelsior! Venedik'te garip günler geçirdim. Milliyet Sanat'ta Ayna ile ilgili yazdıklarımı oku. Erden biraz Hakkâri'yi tekrar etmiş. Senin, Genco'nun, Onat'ın ve benim yokluğum nasıl belli yeni filmde. Neyse... Ben bu işlere karışmıyorum. Erden ile uzun uzun konuştuk. Çok ayrı yapılarda insanlar olduğumuzu bir kez daha anladım. Venedik'te Erden ile olan düşünsel ilişkimi öldürdüm. Bu ilişkiyi daha önce bitirerek, hiç değilse kâğıt üzerinde, çok yerin-

de davrandığımı anladım, hiç değilse kendime karşı. Zaten insanın kendisinden başka karşı karşıya olduğu kim var? Tabii, dostluk ilişkilerim sürecektir ve sürüyor. Ancak böyle Osman Şahin gibi "Öküz" öyküsü yazan adamın filminin çekilmesi, özellikle Hakkâri'den sonra beni nasıl rahatsız etti... Neyse, bir gün karşılaştığımızda belki bazı konuları ayrıntılı konuşabiliriz. Aslında konuşmadan da ayrıntılarının ne olduğunu ikimiz de biliyoruz. Aslında düşünüyorum da, örneğin, Amélie'nin ısrarla ve sadık kalarak seni sevmesi ne kadar güzel bir olgu. Biz Bizanslı, entrikacı kişilikler, derin ilişkilerden hep uzak kaldık. Ama bilmem, peygamberimizin 8 karı almasından mı geliyor bu dersin. Peygamberlerden ben hiç söz etmezdim, ama burada her konunun içinde peygamber olduğu için etki altında kalmış olabilirim.

Barış 2 davasını üzüntüyle duydum. Metin'den mektup aldım. Hep onları düşünüyorum. Ülkeler bize yetmiyor, onlar birkaç ranza arasında. Nasıl üzülüyorum bilemezsin. Hakkâri'nin gösterileceği geceyi, o gecenin soyut ama korkulu gerçeğini.

Sizleri çok özledim. Paris'te bir-iki gün görüşseydik, ne iyi olurdu. Henry Muller'in Rimbaud üzerine yazdığı kitabı okuyorum. Rimbaud, "Nereye olursa olsun git, dünyanın sınırlarından çık da, nereye olursa olsun git!" diyor. Bu satırı okuyunca sana yazmam gerekti. Karşımda, benim pencereden Boğaz'ın üç fotoğrafı var. İhtiyarlar yurdundakiler gibi fotoğraflarla yaşıyorum.

Ama Zürih'le olan aramdaki boşluk kapanıyor. Ayaklarım yere bastı. Eski kentte dolaşırken, zaman zaman eski çağlarda yaşadığımı algılıyorum. Çünkü bunu algılayacak kadar tenha kent. Mutlu oluyorum. Gazeteye de alıştım. Güzel film, kütüphane, kitap da var. Her evin bahçesinde de güller açıyor. Çiçekleri olmayan yapı yok. Her yer bahçe. İnsan, sarılıp kucaklanacak insan, iki tane: Deniz ve Hans Peter. Yeter değil mi?

Demir, Cuma Berlin'e geçiyor. Belki bir ara gider onu görürüm, ya da bir bilet yollayıp buraya çağıracağız.

Çok sağ ol, Pro Helvetia mektubu almış. Artık aralık ayında ne karar verirler, bilmiyorum. Çok, çok teşekkür ederim.

Benim kitap için Fethi Naci'nin yazdığını okudum. Biz neler yazıyoruz, onlar neler yazıyor. Ne gibi bir dil kullanıyorlar. Aramızda uçurumlar var. Ayrıca kitap üzerine bir tek cümle kurmayı başaramamış. Ama kendi sorunu.

Amélie'ye ayrıca yazacağım.

Venedik'te hastalandım. Dişim iltihap yaptı. Yüzümün yarısı futbol topu gibi şişti, az daha menenjite çevirebilirmiş. Gece 3'te ambulans geldi. Adamlar beni 41 ateşle hastaneye taşıdı. Çok iyi iki iğne yedim, sonra Zürih'te iki gün diş etim kesildi. Doğum günümü böyle kutladım, zaten diş ağrısı bitince, yeniden doğmuş gibi oldum.

Bizim Galerideki Bekir Efendi bacakları kırılıp ölmüş, şekeri olduğu için kazayı atlatamamış. Galeri kurulduğundan beri oradaydı. Beyaz eldivenler giyer, Anhägger zamanı içki dağıtırdı. Yüksel'in sergisinden ... kimlere kadar. Herkes de onu orada tartaklardı.

Sonbahar ne güzel mevsim, değil mi?

Özlemle gözlerinden öperim.

Tezer

33.

Kanlıca, 25 Ekim 1984

Sevgili Tezer,

Mektubunu Paris dönüşü aldım.

Paris'e nasıl gidip döndüğümü sorma. Handiyse bilmiyorum. Hiç değilse ilk günlerini. Hiç değilse Paris'teki ilk iki günümü.

Az önce Demir'e de yazdım: Paris'te gençlik yıllarımı yeniden yaşamayı istemiş olmalıyım. Yaşar gibi oldum. Ama yaşanamayacağını da (sonradan) öğrendim. Heraklit haklı: aynı ırmağın sularında iki kez yıkanılmaz.

Hele yirmi beş yıl sonra.

Belki bu da kaçış. Bilmiyorum.

Zaten, mantıklı her açıklama, mantıksız ve mantıksız olması gereken gerçekliği mantıksızlıkta olan bir andan, bir dizi anlardan, bir süreden kaçmak demek değil mi?

Açıkladım (Heraklit'e başvurarak da olsa) ve o an –anlar– süre ardımda kaldı.

Neyse gittim ve döndüm.

Yalnızca Gümrükçü Rousseau'nun sergisini ansıyorum. Bir de bir-iki film.

Bir de, belki yarın ansıyacağım birkaç kitap.

Yarın. Belki. Çünkü onları henüz okumadım.

Evet, eleştirmenlerimiz ve sevgili dostlarımız kitaplarımızı işte böyle okuyorlar. Gene de şikâyet etme. "O"yu köy romanları arasında değerlendirdiklerini, "Kimse"yi ise Hakkâri'ye atanan bir öğretmenin anıları olarak okuduklarını hatırlatırım. (Bu da benim şikâyetim mi?)

Demir'in Berlin'e inmiş olduğunu, Paris'te Doğan'dan (Hızlan) öğrendim. Benim aklımda, Aralık'ta Berlin'de olacağı kalmış.

Yoksa ne yapar yapar, Berlin'e uğrardım. Çünkü onu, özellikle Stockholm'den sonra büsbütün özledim. İhtiyarlıyorum galiba. Duygusallaşma, ihtiyarlığın başlangıcı değil mi?

Bakalım, şimdi Aralık'tan önce, nasıl edeceğim Berlin'e uzanmak için?

Doğrusu, Berlin'i de özledim. Belki göreceğim hiçbir yerini, köşesini görmediğim için.

Umarım, iki birbirinden farklı özlemi, aynı anda, Aralık'tan önce gideririm. (Özlem giderilebilir mi?)

Eleştirmenler çok fazla bir şey yazmıyorlar. Ama bugün, bir okurdan büyük bir bölümünü kitabının oluşturduğu bir mektup aldım.

Fotokopisini ilişikte gönderiyorum. Bence eleştirmenlerden daha dikkatle okuyan okuyucular var. Kaç kişiler, bilmiyorum.

Ama geçende ölen, beni de özellikle gençlik yıllarımda bir hayli etkileyen Michaux, bir dostuna şöyle demiş: "İki bin okuyucum var. Şimdi bunu yirmi bine çıkarmaya çalışıyorlar. Ne gereği var?"

Tutarlılık diye buna derim.

Adam, kitabının cep kitabı olarak yayımlanmasına izin vermemiş.

Öyle anlar oluyor ki yazmaktan utanıyorum.

Yazmadığımda ise (iki yıl sürdürmeyi başardım) iç-denge diye adlandırdığım, o kafamda mı, yüreğimde mi olduğunu bilmediğim bir denge bozuluyor ve çevreme karşı kırıcı hattâ saldırgan oluyorum.

Bunu da hiç sevmiyorum.

Yazdığımda, bu, bir ölçüde geçiyor.

Belki, yazarken, kendimi kırdığım ve kendime saldırdığım için.

Berlin'e gidebilirsem, dönüşte Prag'a uğramak istiyorum.

Yazmaya başlar başlamaz (Kafka'yı özler gibi oldum. İlk yazımı da Bay K.'ya ayırdım zaten. Umarım son yazımı da ona ayırırım. Ama bunun için Prag'ı görmem gerek. Değil mi?)

İsviçre. Dağlar ve göller. Ve kızın.
Temiz bir kent. Genç bir koca.
Niçin olmasın?

Venedik'te olup bitenleri, Ayna'yı ve aynanın sırrını (yani tersini) tahmin edebiliyorum. Tahmin ettiğimin tersinin olmasını dilerdim. Yani aynanın ön yüzünün gerçek bir başarı olmasını.
İnan, bunu çok istedim ve bekledim.

Özlemle gözlerinden öpen,
E.

34.

Zürih, 1 Kasım 1984

Sevgili Ferit,

Mektubunu bugün aldım. İki kez okudum. Şimdi, akşama doğru, hava kararırken, bir kez daha okumaya başladım.

"Duygusallaşma, ihtiyarlığın başlangıcı değil mi?" tümcesine kadar geldim ve bunun altını çizdim.

Bir çocuğun ne denli duygusal olduğunu anımsıyor musun?

Mutlak anımsıyorsun. İhtiyarlık diye bir olguya inanmıyorum, çünkü gençliğe de inanmıyorum. Çocukken de, genç iken de ihtiyarı içinde taşıyorsun, yaşlanırken de çocuğu. Ancak yaşlandıkça duygusallaşma biçim değiştiriyor. Gençlik duygusallığı öfke, beklenti, başkaldırma, cesaret gibi duygularla iç içe, ama yaşlandıkça duygusallığa acımsı tatlar karışıyor, buruk. Sanıyorum, algıladığım kadarıyla sözünü ettiğin duygusallık, bu buruk, acılı duygusallık.

Özlemleri de, soru yönelttiğin gibi, gidermeye olanak yok. Sovyetlerin kullandığı anlamda, "nostalgia" öldürücü bir hastalık. Ancak şöyle özlediğin biri ile bir caddede yürümenin, bir kahvede oturmanın da, özlemden öte bir hazzı var, Berlin'de onları duyacağına eminim. Oraya gidebileceksen, bana yaz, belki bir-iki gün gelirim.

Paris'te gençlik yıllarını nasıl yaşadığını (yaşayamadığını) yazmıyorsun. Ama bazı şeyler algılayabiliyorum. Bütün bu iç içelikleri Bergmann ne kadar güzel anlatır. O yılları gençken yaşamak başka, gençlikte bir bütünlük var sanki, geriye ve ileriye dönüşler çok silik. Oysa bu yaşlarda – gençlik yaşanır da, yaşandığına inanıyorum – ama bu yaşlar geçmişe çok dönük, geçmişi bastırıyor an, aradaki fark bu sanıyorum.

Bu günlerde bir süre Rimbaud okudum... "Bu dünyadan çık git de, nereye gidersen git!" diyor. Biliyorsun. Müthiş bir adam.

Şimdi de Ulysses'i okumakla meşgulüm. Ne kadar keyifli bir kitap. Cenazeyi anlatırken, ne kadar alayla anlatıyor. "Ceset kokuşmuş etten başka ne? Ya peynir? Peynir de sütün cesedi." Joyce, ceset derken, peynir demek ne güzel bir geçiş.

Bugün hep birisiyle konuşmak istedim. Bu kahrolası güzel kentte şöyle gönlümce konuşabileceğim hiç kimsem yok. Sonra Demir, Berlin'den telefon etti. Çok iyi olduğunu, günlerinin keyifle geçtiğini söyledi, belki 15 Kasım'dan sonra biraz Zürih'e gelecek.

Eylül'ün aksine Ekim günleri güneşli geçiyor. Deniz de buradan hoşnut.

Yazmak, iç denge, kırıcılık konusunda bütün dediklerine katılıyorum. Düşün, hiçbir kitabımız olmasaydı, iç dengemizi kesinlikle kuramazdık. Gene de kurduk sayılmaz ama taşınması olanaksız bir birikim altında kahrolurduk. Az da olsa yazılanların tek yararı iç dengeyi tutmakta.

Okurun mektubu dediğin gibi çok dikkatli, güzel. Her zaman için okur, eleştirmenden ve birçok yaymcıdan daha duyarlı.

Ancak "benzeri olmayan" kitap demekle, niteliği değil, benim kitabın biçemini kastettiğini anlayamamış, ama o kadar olur.

Leyla Erbil de bana, "Kitabın, insanlık adına içime ışık saldı" diye yazmış. Yolladığın mektuptaki okurun sinirlenmesine memnun olduk. Bir şeyin rahatsız etmesini amaçlarım. Ama boş ver... Bir dönemi o kitabın hızı ile kapadım. Ne vatanım, ne kökenim, ne ne ne... Ağaçlar, göl, kuğular, yalnız sokaklar, hareketsiz bir kent içinde – zamansızlığın tadını yaşıyorum –.

Bir süre sonra Sezer gelecek. Bana birkaç kitap getirirse iyi olur. Kayıp paketler gelmedi.

Milliyet Sanat'taki mektup ve Onat'm kitabı ile ilgili yazını da çok severek okudum.

Prag'ı seversin. Bütün kent Kafka'nın izleri ile dolu. Buradan Prag ve her yer çok yakın. Bu yakınlık duygusu gitme özlemini azaltıyor belki.

Burada eski yüzyılları anımsatan mimarî, sokaklar, kahveler, lokanta ve meyhaneler o kadar çok ki... Bu ülkede otomobil gürültüsü olmasa çağı anımsatan hiçbir şey yok.

Niyazi, Metin... ne diyeceğimi bilemiyorum. Onların ne kadar sıkıldığını düşünüyorum. Çetin'i görürsen, sevgilerimi ilet.

Refik lokantasında benim için bir duble rakı iç.

Amélie'yi, Esma'yı da öp benim için.

Yarından sonra Raya uğrayacak. İki gün de Nazan Tapan gelip kaldı. Güzel bir gün geçirdik.

Genellikle özlediğim bir yaşamı sürüyorum. Şu damızlık İsviçre inekleri olmasa.

Çok sevgiler

Yayınevinde bulunsun diye bir yaşlılık resmi yolluyorum.

Tezer

35.

Kanlıca, 25 Aralık 1984

Sevgili Tezer,

Sezer'le hasret gidermiş olmalısınız. Ne güzel! O bütün haberleri vermiştir. Dolayısıyle benim verilecek hiçbir haberim yok. Yağmur yağıyor ve dörtbir yan çamur. Keşke kar yağsaydı. Çocukluğumdaki gibi bir kar. Hiç değilse, göz için, bu pislikleri örterdi.

Ama yağmıyor kar.

Bundan böyle sanki hiç yağmayacak.

Çok gelmek istedim Zürih'e. Demir, sen, ben ve Sezer...

Eski günleri anacaktık. Ben, mutfağa girip yemekler yapacaktım.

Çok istedim. Olmadı.

Zaten çok istediğim hiçbir şey olmuyor.

Sezer'in sana veremeyeceği bir-iki haberim var(mış) gene:

Yalıyı sattım. Ölmeden (çünkü ne zaman öleceğimi bilmiyorum.) görmek isteyip de göremediğim yerleri; yaşamak isteyip de yaşamadığım yerleri, görmek ve yaşamak istiyorum. Paralar suyunu çekince kürkçü dükkânına geri dönmek ve ölümü beklemek. Eğer sahip olduğum bir ev bana bu olanakları sağlıyorsa, niçin yararlanmayayım bundan? Bugün, ben yararlanmazsam, yarın Esma yararlanacak. Oysa ben bu konuda çok bencilim. İlkin kendimin yararlanmasını düşünüyorum.

Yalıyı satarak ilk adımı attım. Bundan sonrası Bahavia... Japonya, Çin ve Hindi Çin. Kuzey Afrika ve melezler.

Bir adım atmam gerekiyordu. O adımı attım. Şimdi sıra ikinci adımda. 1985'de onu da atacağım. Kabuğumdan çıkmak isti-

yorum. Buna son defa ihtiyacım var. Sonra yeniden dönebilirim kabuğuma. Değişmiş olarak.

Bugün Hürriyet'te Doğan Hızlan'ın kitabınla ilgili, övgü dolu bir yazısı çıktı. (İlişikte bulacaksın.) Kitabının satışı kötü sayılmaz. Hatta (Ada Yayınları için) iyi bile sayılabilir. Bu gidişle, satışa çıkmayan birinci baskının zararını bile çıkaracağız.

Gariptir, Svevo'nun satışı da iyi gidiyor.

Svevo'yu çeviren hatuna şimdi bir Pavese çevirmesini önereceğim. Çünkü yayınlarla ilgilenecek birini buldum. Bu yükü (basımevleri, düzeltiler, kağıt, dağıtım...) üzerimden alacağa benzer biri. Umarım yanılmıyorumdur.

Yanılmıyorsam eğer, önümüzdeki mevsim, o çok sayıda bastığımız Eski Bahçe'yi yeniden yayımlamak isterim.

Bana, bir-iki öykü ekleyebileceğini söylemiştin. Ekle. Ve gönder bana.

1985'de belki oralarda bir yerlerde buluşur, görüşürüz.

Üçümüz, Amélie, Esma ve ben, üçünüzün gözlerinizden öpüyor, mutlu (diyelim) bir yeni yıl diliyoruz.

E.

36.

Hele TRT'de yasaklanan
Sözcükler tam bir kepazelik.
Tanrım ne büyük bir çümbüş!

Zürih, 18 Ocak 1985

Sevgili Ferit,

Sana hemen yazamayışımın ilk nedeni, okuduğun gibi, daktilo sorunu. Çok güzel elektronik bir makine aldık, bunun klavyesine tam da olmasa oldukça alıştım, ama bu makine ile yazmak, âdeta piyano çalmak kadar zevkli ve şimdi attan inip, eşeğe binemediğim için, küçük portatif makineyle hiç yazamıyorum. Elle yazınca da düşüncelerim dağılıyor. Ama bu böyle olacak sanma, bir ikinci harf çemberine Türkçe işaretleri ısmarladım, 2 hafta sonra gelecek, o zaman i'siz ve yumuşak g'li mektuplar yazabileceğim. Bugün senin ünlüler notunla birlikte, Milliyet Sanat da geldi, bu KDV v.s. v.s. akıl alır gibi değil... ne acı ne acı... Neyse biraz da başka türlü düşünüyorum, yirmi beş yıl kültür ve edebiyatla uğraşmışsam, Türk ulusu için değil, kendim başka uğraşlardan daha çok sıkıldığım içindir, ama durum gerçekten çok acı, karanlık, o karanlığı aynen duyabiliyorum ve Zürih'in kar altındaki aydınlığına bakabildiğim için çok çok mutluyum. Bundan önceki dergide zaman ve zamansızlıkla ilgili yazını çok severek ve çok duyarak okudum. Avrupalı çağdaş bir aydının böyle bir yazısına rastlanmıyor... Bu yazıları saklıyorum. Ara verdikten sonra yazdıkların gerçekten olağanüstü yazılar.

Bundan önceki mektubunu pırıl pırıl karlı bir günde aldım ve 'kar yağsa, hep yağmur yağıyor' diye yakınmanı karlarda yürüyerek okudum, aynı gün yüksek dağlar arasındaki Glarus vadisine gittik, 32 yıl sonra ilk kez kızak kaydım. Bu denli temiz bir

beyazı Gerede'de görmüş olmalıyım. -21 derecede sessiz, lacivert gökyüzü ve dolunayla bir geceyi ilk kez yaşadım, hep Hakkâri'yi düşündüm, seni de, filmi de çok düşündüm. Tanımadığım ışıklar, tanımadığım gölgeler, tanımadığım puslar gördüm. Artık ayrılıkların acısını duymuyorum.

Yalıyı v.s. satmana çok çok sevindim. Yalıya karşılık bir dünya alıyorsun, ne güzel, ne yapıp yapıp buluşalım, hep birlikte, Piemento tepelerini gezelim, dağlarda, Lizbon'da dolaşalım.

Bilmem bu koşullar altında yayıncılığı sürdürecek misin?

Eski Bahçe'ye yeni çalılıklar katarak yollarım. Yaza doğru.

Dün Robert Walser'in "Jacob von Gunten" romanını bir oturuşta okudum. Bu denli güzel bir edebiyat tadını insan ancak Gogol, Dostoyevski ve Kafka'dan alır. Bu kitabı – kimse para vermese bile – mutlaka çevireceğim. Belki yalnız sen okuyabilesin diye. Yeter.

Burada Yazarlar Birliği'nden iki gün önce bir mektup aldım. Siz bir İsviçre öyküleri antolojisi yapın, biz de Türk antolojisi yapalım, diyorlar. Pazartesi görüşeceğim. Ama Türkiye'de İsviçre antolojisini kime satarsın???

Her şey öyle büyük çıkmazda görülüyor ki... Ama gene de belki bir olanak vardır... Bilemiyorum.

Deniz çok mutlu, alıştı, notları da çok iyi. Şubat'ta iki hafta tatili var, Berlin'e gidecek. Erden "Fareler ve İnsanlar"ı çekmek istediğini söyledi. Ben fareleri hiç sevmem. Adını bile duyamam. Ama piyasada iş yapabilmek için belli bir düzeyin altına düşmek gerekiyor. Öyle kötü konular televizyon filmi oluyor ki...

Demir, İsveç'e döndüğünden beri yazmadı, neden bilemiyorum, belki alışma dönemi geçiriyor. Sezer oldukça havadis veriyor. Niyazi nasıl? Metin'ler ne olacak? Metin'i de ne çok düşünüyorum, meğer onu ne kadar severmişim. Çetin'i görürsen sevgilerimi ilet.

Burada durmadan insanlar tanıyoruz. Gazeteci bir karı koca ile çok anlaştık. Güzel kahveler ve James Joyce Pub ve güzel lokantalar, alabildiğine güzel yemekler, aydınlık, sıcak bir ev, gü-

zel bir banyo, zaman ve sevgi içinde yaşıyorum. İlk kez zaman denen zamansızlığı algılıyorum. İlk kez sevgi içinde yaşıyorum, ne geçmişi ne de geleceği düşünmüyorum, tabii geçmiş düşünmeden de etkisini duyuruyor, ama silik anılar biçiminde, güzel resimler biçiminde. Değişmeyi yaşayabildiğim için mutluyum.

Şimdilik bu kadar, bu garip harfler arasından bir şeyler çıkmasa da, biraz olsun konuşmuş olduk. Seni, Amélie ve Esma'yı sevgiyle öperim. Bu yıl artık görüşmek üzere.
Tezer.

Dolmakalemim mürekkep bırakmaya başladı.
Senin gibi estetik anlayışlı birine dış görünüşü
"yüz karası" olan bu mektubu gene de yolluyorum.

Tezer

37.

Kanlıca, 7 Şubat 1985

Sevgili Tezer,

Arada bir, bir dergide, bir gazetede çıkan, kitabınla ilgili yazıları gönderiyorum, birer notçuk ekleyip. Umarım, eline geçiyordur.

İki haftadır İstanbul'da yalnızdım. (Bizimkiler Bodrum'da. Bir ara sizinkiler, Orhan ve Sezer de ordaydılar.) Ama kafa dinlemek bana artık iyi gelmiyor. Hiç kimseyi dinlemediğim gibi, kafamı (yani kendimi) de dinlememem gerekiyor. Yani hiçbir şey dinlememem.

Çünkü birilerini dinleyerek gittiğim hekimler, tütünü ve alkolü derhal, hemen, yarından tezi yok... bırakmamı önerdiler. Çünkü akciğerimde "hiler adenopati" varmış (ne demekse). Lomber kolonda ise sola rotasyon (bu entellektüel konumumun bir sonucu olsa gerek) ve osteofiter (?) sivrileşmeler görülmekteymiş. Kanımda ise kolesterol 355 mg/dl, trigliserid ise 330 mg/dl'yi bulmuş ki bu normalin üç katıymış. Dolayısıyla et de yememem gerekiyormuş.

Bunları bana anlatan tabibe, "Düzüşme konusundaki görüşleriniz nelerdir?" diye sordum. "Anlayamadım, ne buyurdunuz?"dedi. "Yani haftada kaç kez düzüşmemi öneriyorsunuz?" dedim.

Yiyeceğimi, içeceğimi, günde kaç kilometre yürüyemeyeceğimi bilen hekim, garip değil mi, düzüşme konusunda bir şey söyleyemedi, onu siz bilirsiniz, demekle yetindi.

Böyle olunca, sağlık açısından tasalanacak bir şeyim yok demektir.

Hiç değilse ben böyle düşünüyorum.

Geçende, Demir'le telefonda görüştük. Bana, Berlin'de yazdığı "Bir Beyoğlu Düşü"nü gönderdi. Tabii hemen (Ada batmadan ya da ben cavlağı çekmeden) yayımlayacağım.

Şan olsun!

Yazı bekliyorum. (Baharı değil.) Çünkü bahar deli ediyor insanı. Yazmayı bırakıp, yayınları bırakıp dünyanın bir köşesine çekip gitmek için. Ama yazdan önce, Avrupa'nın bir köşesinde, belki Demir'le buluşurum. Son mektubunda Amsterdam filan diyordu. Olabilir. Severim o kenti. Niçin olmasın? Ama festival sırasında Berlin'e gidemeyeceğim. Onat gidiyor. Jüri üyesi olarak. Hepimizi temsile yetkilidir.

Sezer, senin de gideceğini söyledi.

Tabii sen de hepimizi temsile yetkilisin.

Zaten hepimiz yetkin ve yetkiliyiz.

Bakalım ne zaman görüşürüz...

E.

12.8.1973 Kızı Deniz'in dünyaya geldiği gün.
Alman Hastanesi.

38.

Zürih, 11 Şubat 1985

Sevgili Ferit,

İçerik açısından hemen hemen tüm sözcükleriyle benim sana yazacağım mektubu sen yazıp bana gönderiyorsun. Bu durumda susmak yerine, ben de hemen gene daktiloya oturuyorum.

Dün Deniz'i Berlin'e yolladım. 2 hafta tatili var. Hans Peter 2 haftadır Düsseldorf'ta çalışıyor ve dediğin gibi kafa dinlemek bana da hiç mi hiç yaramıyor. – Zürih'te olmaya bağlıyordum – ama senin İstanbul'da aynı şeyleri duyman, bana güç mü veriyor, güçsüzlük mü bilmem. Ama güç veriyor, bunu hemen algıladım... Severek mektup yazılan bir insanın bile olması ne büyük bir olay, söylenen her sözcüğün anlaşılmaktan öte, yaşadığını, dahası sözcüklere bile gerek olmadan yaşandığını bilmek, güç gibi yalınç bir olgu değil, varolmak gibi bir şey. İşte, yalnız kalınca varolduğumu hiç algılamıyorum. Kendi kendime yaşamın düşünü görmüş bir ölü gibi geliyorum, örneğin, benim şimdi Güner Sümer'in yanında olmadığımı bana ne anlatıyor ki? Dışarıdaki kar mı? Soğuk mu? Zürih'mi? Hayır, hiçbiri değil. Yalnız şu an sana yazmak, yazabilmek, orada olmadığımı bana duyuruyor, bu nedenle de yalnız yatmaktan hiç hoşlanmıyorum, hiçbir gece yalnız yatmak istemiyorum, sabah uyanınca yaşadığıma şaşıyorum. İşte "sevişme" düşkünlüğünün temelinin de bu duyguda yattığını öyle iyi biliyorum ki... Bu yüzden, kendisiyle sevişmeyi çok sevdiğim için Hans Peter'i çok seviyorum. Aynı senin gibi kimseyi dinlemeyi sevmediğim halde, birini dinlemeyi kendimi dinlemeye yeğliyorum.

Doktorlar konusunu sen açtığın için ben de yazayım. Belki daha önce yazıp, yırtmışımdır, seni üzmemek için, ama sen söz ettiğine göre, ben de bu konuda aynı düşündüğümden, bir-iki şey söyleyeceğim. Belki Sezer de anlatmıştır. Ben de birilerinin aklına

uyarak, sol koltuğum ve sol göğsümde çıkan – bir gecede bazı bunaltılı günlerden sonra birden bire şişen iki kabartıyı – doktorlara göstermek zorunda bırakıldım. İlk kadın doktor daha dokunur dokunmaz, hemen uzun uzun kanser nutku çekti. İkinci doktor da ona benzer korkular anlattı. Kıpkırmızı oldum. "Ne kızarıyorsun, bu ne?" diye sordu. "Çocukluğumdan beri kızarırım" dedim. "Bana bakın, beni bırakın, yaşadığım, yaşamak istediğim her şeyi yaşadım, ölümden de hiç korkmuyorum" dedim. Ama röntgen de çektirmek zorunda kaldım. Buranın Üniversite Hastanesinin röntgen koridoru tam bir kanser koğuşu, bir-iki ölüm renginde hasta, ince, sarı beyaz... Kısa, kambur bir profesör, gri penceresiz bir koridor, hiç camı yok, hiç resim yok, yalnız gri kapılar ve gri tavan ve gri taban... neon ışıklar. Röntgen çekilirken nasıl acıdı, anlatamam, çünkü sanki bu iltihap gibi bir şey. "Kanserle ilgisi yok, alarm edici bir şey değil, ama kesip atmak gerek" dedi. Bir hafta sonra çağırdılar, "Değil ama, ya... ise... ameliyat öneririz" dediler. Olmaz diye direttim, sorumluluğu kendim taşıyorum diye bir kâğıt imzalayıp çıktım. Bu şişler zaman zaman şişiyor, özellikle anjin olduğum zaman, ki hep anjinim, sonra iniyor, sonra gene şişiyor. Çok ağrı yaptı, bir ay acısız yatamadım, çünkü kolumu kapatınca, iltihap sıkışıyor, geçen gece kolumun altına kuştüyü yastık koyup uyudum. Böyle bir kötü ur olsa şekil değiştireceğine inanmıyorum. Diyeceğim, sen bu doktorlara hiç aldırma, doktora gitmek de bize göre bir şey değil, kendilerini dinlemeden yaşamış insanlara göre. Ölmek o kadar kolay değil. Aslında bizim için iyi bir kitap ne ise, bir doktor için de kötü bir hasta o, üzerimizde çalışacak çünkü. Sonra bu kandaki değerler falan bir hafta içinde bile değişebilen orantılar. Aslında hastalık psikolojisine girmek, sokulmak, insanı hasta eden en büyük olgu. Tütünü ve biraz alkolü bırakmanı hiç de önermem, çünkü tütün ve alkolsüzlüğün zararı daha büyük olacaktır. Ancak kolestrin açısmda kuzu eti v.s. tereyağı kesersin, hemen iner... yiyecek perhizi kolay. Et yememek de çok iyi bir şey aslında. Gerisine aldırma, doktora da gitme. Ben doktorlara gitmediğimden bu yana, akılca sağlığıma kavuştum,

beni düşünemez duruma getirmişlerdi, şimdi bir kere uğruyorsun, hemen kesecekler... Kendilerini kessinler, beni asla, öleceksem de ne nedenle öldüğümü bile bilmek istemiyorum, taş devri insanı gibi ölmek istiyorum, o da benim seçeneğim.

Berlin'e gitmiyorum, şu sıralarda kimsenin sanat uğraşlarına dayanasım yok. Gökyüzüne, insanlara, tepelere bakmak istiyorum. Zürih'te gökyüzü ve insan yok, ama tepeler var. Her gün göl kıyısına gidip, Marmara'yı andıran yüzeyine bakmak istiyorum, göle yaklaşırken dönüyorum. Geçen gün Max Frisch'i yolda gördüm, kendisinden 32 yaş küçük Amerikalı sevgilisi ile. O da ölümü az düşünmemiş adamlardan değil. Haftaya birkaç gün belki Paris'e gideceğiz, daha sık görüşmemiz gerek, Nisan'da neredesiniz? Yeni kâğıdı bir başka sessizlikte doldurmak üzere...

Tezer

Tam dediğin gibi, düzüşebildiğim için, sağlık açısından "sakınca yok" dedim.
Amélie'nin kartını aldım. Onu ve Esma'yı öp.
Nisan'da Türkiye'ye gelebiliriz. 5-22 Nisan okullar tatil.

39.

Beylerbeyi, 28 Kasım 1985

Tezer canım,

Evet, aylardır yazamadım sana. Bağışla.

Sana yazacak o kadar çok şeyim vardı ve onları yazmak gücünden öylesine yoksundum ki, hiç yazmamayı yeğledim. Hattâ telefonda bile sesini duymak istemedim.

Sezer ve Demir biliyorlar, hastalık haberini aldığım günün akşamı yatağa düştüm. Ve iki gün yataktan kalkamadım. Daha önce benzeri bir durumu yaşamamış olsaydım, rastlantı derdim. Ama değildi.

İki yıl önce Paris'teyken, çok eski bir dostum, dışarıda bir öğle yemeği yiyelim, dedi. Yemek sırasında, doktorunun bir hastalığından kuşkulandığını, kendisinin de aynı kuşkuyu taşıdığını, bunu ilk kez bana söylediğini, başka kimseye de söylemeyeceğini, karısının özellikle bilmesini istemediğini söyledikten sonra, bana sözlü, bir tür vasiyette bulundu.

Yemek, tahmin edeceğin gibi tatsız bitti. Otele döndükten bir-iki saat sonra, başım dönmeye, midem bulanmaya başladı. Zehirlendim sandım. (Eh, zehirlenmenin de türleri var değil mi?) O akşam Cristine'lere gidecektik. Yataktan kalkıp gidemedim. Amélie gitti. Gece döndüğünde 39 ateşle yanıyor ve sayıklıyormuşum. Sabah uyandığımda, halsizliğimin dışında pek bir şeyim yoktu.

Niçin anlattım bu tatsız olayı sana?

Şunun için, yakınlarımın, sevdiklerimin, özellikle hiç beklemediğim bir anda aldığım kötü haberlere "bedenen" dayanasım yok.

Senin hastalığını bildirdiklerinde, bir de kendimi suçladım: Kitabına verdiğim adın uğursuzluğuna inanır gibi olmuştum. Bunları sana bildirmeden *yeniden* yazışmaya başlayamazdım seninle.

Neyse, Paris'ten Sezer'e ve Demir'e telefon edip haberlerini aldığımda, içim biraz olsun rahatladı.

Şimdi, bugün, mektubunu aldığımda da.

Tüm bunlar da arka arkaya geldi. Ruh sağlığım hiç yerinde değil. Keyfimin yerinde olması içinse hiçbir neden yok.

Eski günlerdeki gibi çok içiyorum. Sabahları, yüzüm gözüm davul gibi şişmiş uyanıyorum.

Yazmıyorum. Ya da yazamıyorum. Dosyamda birikmiş yazıları, taslakları bile gözden geçirip yayımlamak gelmiyor içinden.

Tükenmiş kitaplarımı bile yeniden basılı görmek istemiyorum.

Senin hastalığın, Amélie'ninki, Demir'in durumu (Hiçbir şey yok tabii durumunda, ama gene de...) burda hiçbir şeylerin yürümeyişi vs. vs.

Yoo, şikâyet mektubu yazmaya oturmadım.

Geçende, madem yazmıyorsun, yazamıyorsun, öyleyse oku dedim.

İlkin Canetti'nin Özyaşamöyküsünün (*Die Fackel im Ohr Lebensgeschihte*) ikinci cildine el attım. Birinci cildinden pek hoşlanmamıştım. Bunu pek sevdim. Sonra Thomas Bernhard'ın, Paris'teyken aldığım Beton'unu okumaya başladım. Bir kez daha, yazmamanın, yazamamanın yazılabileceğini gördüm. Bu karanlık kitabı okurken, garip değil mi, içim ışıdı sanki. Ve her şeye karşın yazılabileceğini (bir-iki eş dost için de olsun) düşündüm. Yazı masamın başına oturup bir sayfaya, yaz yaz yaz yaz yaz ma ama ma mamamamamamama, yazaaaaamama diye yazmaya başladım.

Her yazıya başlayışta yazmayı yeniden öğrenmek zorunda olmak... Ne güç!

Bu arada, üç günlüğüne Bodrum'a gittim. Amélie'yi orda bırakıp döndüm. Önümüzdeki hafta gidip bir-iki gün daha kalacağım, sonra birlikte döneceğiz. Kim bilir belki benimle Sezer de

gelmek ister. Onunla, Pazartesi günü telefonda görüştüm. İsteğin başımın üzerine: Onu hemen yarın, yemeğe çağıracağım.

Demir'le ne güzel, Amsterdam'da buluşacaktık. Hasret giderecektik. Bu olaylar buna da imkân vermedi.

Bugün, senin mektubunla birlikte ondan da bir kart aldım. Amsterdam'dan postalamış. Herhalde Stockholm'e dönmüş olmalı şu sıralar. Yarın akşam da ona yazacağım.

Baharın sonlarına doğru ya da yaz başında buraya gelsen ne güzel olur. Bodrum'a gider, temiz bir soluk alırız. Çünkü buralarda herşey pis, kirli, özellikle hava.

İşte, "nice yazlardan sonra" ilk mektubum. Artık ardı kesilmez.

Özlemle gözlerinden öpen,

Hans Peter'e selâm. Deniz'e öpücükler...

E.

40.

9.12.1985

Sevgili Ferit,

Mektubunu sevinçle aldım. Yazdıklarınla tam benim içimdekileri anlatmışsın. Demek yalnız değiliz. Bizim gibi duyan, yaşayan, beklemeyen insanlar var.

Ameliyattan bu yana acım ve şikâyetim yok. Yazın altı hafta her gün acıdan ölmüştüm. Bu iş inşallah burada biter. Bu nedenle hiçbir şeyi artık üzüntü yapmamaya çalışıyorum. Eskiden acı ile algıladığım durumları şimdi gelişigüzellikle algılamaya çalışıyorum. Sen, Achim, Demir, Amélie, Orhan, Sezer gibi sevdiğim insanları yeniden görmek, onlarla bir arada olmak özlemi ile Zürih'teki insansızlığa katlanıyorum. Her gün kente, eski kente yürüyorum. İki saatimi alıyor. Onun dışında Deniz'e bakıyorum. Alışveriş edip yemek pişiriyorum, biraz da ev işi. Başka yaptığım bir şey yok. Yazı yazacağımı sanmıyorum. Çünkü bu ülke bana yazı yazma itilimini tattırmıyor. Biraz okuyorum.

Yazdığın gibi Canetti çok iyi bir yazar. T. Bernhard da öyle. Bernhard'ı epey okumuştum, karanlık dünyasını çok iyi anlatıyor.

Ben de M. Duras'nın "Sevgili" romanını çok sevdim. O kitaptan beri beni saran bir kitaba rastlamadım.

Burada trafik ve günlük işler hemen hemen hiç zaman almadığı için her gün iki, üç gün oluyor. Ancak ülkenin konumu her yere yakın olduğu için gene de şimdilik buradan başka bir yer düşünemiyoruz. Deniz'i okula yollamak, onu büyütmek sorunların başında geliyor, bu da en zevkli uğraş.

Bodrum nasıl geçti? Orda çok güzel bir eviniz var. Hava ve doğa da nefis, bu açıdan kendini mutlu sayabilirsin.

Sanırım, Amélie de artık iyi olmuştur, yakında belki beni de arar.

Önümüzdeki günlerde belki Ulla gelecek. 21 Aralık – 4 Ocak arası Kıbrıs'a Achim'e gidiyoruz, baharda da size Bodrum'a geleceğiz.

Deniz, Erden'e gidecek, Erden de iş beklentisi içinde, onun da durumu güç. İnşallah bahara kadar Metin de çıkar da onu da görürüz. Bir açıdan düşününce çok yoğun bir yaşam geçirdiğimizin mutluluğunu duyuyorum. Bazen de buranın sessiz ve durgunluğuna dayanamıyorum, ama Türkiye'deki çelişkilere de dayanamıyorum. Burada işte çelişki yok, onun yerine yaşam dışı bir durgunluk egemen. Ama Hans Peter çok iyi bir insan. Ben ve Deniz'e bakıyor, para kazanıyor, sıkıntımız yok.

Bana içki yasak. Senin içmeni anlıyorum. Edebiyata olan kanıksamanı da. Ama Boğaz–Beyoğlu arasında çevreye bakarak da günün çoğu geçer. Sonra güzel bir büron var. Gelen giden de olur. Belki bunlar artık yaş dönemi sıkıntılarıdır. İnsanın beklentileri azalıyor. Benim artık hasta olmamaktan başka isteğim yok. Epey gözüm korktu. Başıma gelmedik kalmadı. Kemi tedaviden saçlarım dökülüyor. Dökülmesine aldırmıyorum, ama her gün her taraftan saç toplamak zorunda kalıyorum. Gene de Hans Peter her şeyi olumlu tarafından alıyor. Güvenecek bir yakınım var. Deniz hep pop müzikle meşgul, boş zamanlarında da buz patenine gidiyor. Kendi başına bağımsız bir dünyası var.

Milliyet Sanat geliyor. Senin yazın olmayınca okunacak bir şey bulunmuyor. Gene de bir karıştırıp haberler alıyorum. Sezer ile sık konuşuyoruz. Ondan da diğer haberleri alıyorum. Gene de Beyoğlu bütün pisliğine rağmen yaşam dolu bir köşedir, yoksa yanılıyor muyum?

Çocukluğun Soğuk Geceleri seneye Hollanda'da çıkıyormuş. Pavese kitabını da Demir'in kitabını basan Dağyeli Yayınevi istedi.

Esma, İngiltere'den memnun mu? Yakında yanınıza tatile gelecek. Herhalde İstanbul'u ve arkadaşlarını özlemiştir.

Demir de arada telefon ediyor. Artık 86 yılında özlem gidermek için buluşursunuz. Amsterdam bize de yakın, bir ara biz de gitmek istiyoruz.

Burada ayda bir tedavim var. İğne ile damara ilaç veriyorlar, ne kadar sürecek bilmiyorum. Belki hastaneler bakımından iyi bir yerde sayılırım.

İşte sevgili dostum, yeniden dünyaya geldim, yeniden alışmaya çalışıyorum.

İyiyim, sizleri görünce daha iyi olacağım.

Özlemle senin ve Amélie'nin gözlerinizden öperim.

Uzun zamandır yazmadığım için yanlışlar çok oluyor, aldırma.

Tezer

ZAMAN DİZİNİ

10 Eylül 1942 Kütahya ilinin Simav ilçesinde öğretmenlik yapan Nimet Özlü ve Sabih Özlü'nün üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelir. Ablası Sezer Duru(1941) ve ağabeyi Demir Özlü(1935)'dür.

1945 yazında, aile ile birlikte Simav'dan İzmir'in Ödemiş ilçesine taşınırlar.

1949 Ödemiş'ten ayrılıp Bolu'nun Gerede ilçesine taşınırlar.

1950 Ağabeyi Demir Özlü, İstanbul'a, Kabataş Erkek Lisesi'ne yatılı gönderilir. Tezer Özlü, aynı yıl Gerede'de ilkokula başlar.

1952 Sabih Özlü, Sezer Duru ve Ayşe Özlü (Babaanne) Gerede'den İstanbul'a taşınır. Tezer Özlü, annesinin tayini nedeniyle, İstanbul'a gidebilmek için Gerede'de bir kış daha geçirmek zorunda kalır.

1953 Avusturya Kız Lisesi St. Georg'a başlar.

1954 Fatih'teki evlerinde M.E.B. klasiklerinin büyük bir bölümünden oluşan kitaplıktan Dostoyevski, Çehov, Tolstoy, Gogol, Steinbeck, Hemingway, Lagerlöf, Camus, Rilke, Hölderlin, Goethe, Schiller gibi yazarlar ve çağdaş Türk yazar ve şairleriyle tanışır.

1961 yazında okul arkadaşı Gönenç Ertem ile Avusturya'ya gider.

1962 yazında sınıf arkadaşı Güler ile Almanya ve Hollanda'ya gider.

1963 kışında okul bitirmenin hiç de önemli olmadığına karar verir ve aynı yılın Nisan ayında Almanya'ya, ablası Sezer Duru'nun yanına gider. İki ay sonra Sezer Duru ile birlikte Paris'e giderler. Paris'te Yüksel Arslan, Mübin Orhon, Nejad, Remzi, Selim, Hakkı Anlı gibi ressamlarla arkadaş olurlar.

1963 sonbaharında İstanbul'a döner. Yeni İnsan, Yeni Ufuklar, Yeni Dergi adlı dergilerde öyküler yayınlamaya başlar.

1964 Paris'te tanıştığı Güner Sümer'le evlenir ve Türkiye Şeker Fabrikaları Müdürlüğü'nde Almanca çevirmeni olarak çalışmaya başlar.

1965 Babası Sabih Özlü'nün isteğini kıramayarak İstanbul Erkek Lisesi sınavlarına girer ve liseyi dışarıdan bitirir. Aynı yıl AST tiyatrosu çevresinde bir yaşam başlamıştır. Bu sırada Brendan Behan'ın 'Gizli Ordu'

adlı oyununda oynar ve bu tiyatro ile turneye çıkar. Ankara'daki son yılında Goethe Enstitüsü'nde çalışır.

1965 Temmuz'da Ingmar Bergman'ın 'Yaban Çilekleri' adlı kitabını Türkçe'ye çevirir. (Bilgi Yayınları)

1967 Mayıs'mda Ingmar Bergman'ın 'Aynadaki Sessizlik' adlı kitabını Türkçe'ye çevirir. (Bilgi Yayınları)

1967 Güner Sümer'den ayrılır ve İstanbul'a gidip bir süre annesi ve babasıyla birlikte yaşamaya başlar. Bu yıllarda M.A.N. ve Alman Birleşik İlaç Fabrikaları'nda çalışır.

1969 Haziran ayında Erden Kıral ile evlenir.

1973 İlk ve tek çocuğu Deniz dünyaya gelir.

1975 Sabih Özlü'nün katkılarıyla alınan, Arnavutköy sırtlarında boğaz manzaralı bir apartman dairesine taşınırlar. Deniz'in de biraz büyümesiyle İstanbul Türk-Alman Kültür Merkezi'nde program asistanı olarak çalışmaya başlar.

1978 İlk kitabı 'Eski Bahçe' yayımlanır. (Ada Yayınları) Ossip Piatnizki'nin 'Bir Bolşeviğin Anıları' adlı kitabını Tuncay Gökmen takma adıyla çevirir. (Oda Yayınları)

1980 'Çocukluğun Soğuk Geceleri' yayımlanır. (Derinlik Yayınları) Berlin'de Türk edebiyatı günlerini düzenlemeye başlar. Bu yıllarda Almanya'da radyolar için Türk öyküleri çevirir, Türk edebiyatını tanıtan programlar hazırlar.

1981 Erden Kıral ile olan evliliğinde, kendi sanatına giderek daha az zaman ayırabilir duruma düşmesi, evin yükünü ağır bir biçimde taşımaktan sıkılması, sık sık yaptığı Avrupa yolculuklarında, kendisini oradaki ortama daha yakın duyması, ayrılma kararı vermesine neden olur. Bu kararı gerçekleştirmek oldukça güç olacaktır. DAAD' den aldığı bir yıllık sanatçı bursu ile kızını da yanına alarak Berlin'e gider. Bursu altı ay daha uzatılır ve Berlin'de 'Bir İntiharın İzi' adlı kitabını Almanca olarak yazar.

1982 yazında, Kanlıca'da, Ferit Edgü'nün evinde Erden Kıral, Onat Kutlar ve Ferit Edgü ile birlikte, 'Hakkâri'de Bir Mevsim'in senaryo çalışmalarına katılır. Romanın sinemaya uyarlanması fikri, tümüyle Tezer Özlü'ye aittir.

1983 Babası Sabih Özlü ölür. Marburg kenti edebiyat ödülünü alır. Aynı yıl, Berlin'de aralık ayında açılan 'Okromazone' adlı Kanadalı sanatçılar sergisinde, sergiye bir yapıtı ile katılan İsviçreli Hans Peter Marti ile tanışır.

1983 Türkiye'de sansüre takılan 'Hakkâri'de Bir Mevsim', Berlin Film Festivali'ne katılır ve başta Gümüş Ayı olmak üzere dört ödül birden kazanır. Tezer Özlü, festival süresince Berlin'de kalır. Erden Kıral'a ve filme desteğini sürdürür.

1983 Berlin'de çok sevdiği yazar Peter Weiss ile tanışır. İstanbul'a döner ve yeniden Türk-Alman Kültür Merkezi'nde çalışmaya başlar. Erden Kıral'dan boşanır. Aynı yıl İsviçre'de yaşama kararı alır.

1984 'Yaşamın Ucuna Yolculuk' yayımlanır. (Ada Yayınları)

1984 Mart sonunda Sezer Duru ve Hans Peter ile birlikte Yunanistan ve İtalya üzerinden İsviçre'ye gider. Nisan ayında Hans Peter Marti ile evlenir.

1986 yılbaşında Zürih'e döner. Hastalığının ilk belirtileri görülür. Bu yılın 18 Şubat'mda, tedavi görmeyi reddettiği göğüs kanseri nedeniyle hayata veda eder. 25 Şubat'ta, onu seven yüzlerce kişi tarafından Aşiyan'a son yolculuğuna uğurlanır.

1987 Tezer Özlü'nün ardından, ilk öykü kitabı, daha sonra yazdığı öykülerle birlikte 'Eski Bahçe-Eski Sevgi' başlığıyla yayımlanır. (Ada Yayınları) Gergedan Dergisi 13. sayısında yazarın adına bir fotobiyografi yayımlar.

1990 Ardmda bıraktığı notlardan, günlük parçalarından seçmeler, Sezer Duru'nun çevirisiyle, "Kalanlar" başlığıyla Ferit Edgü tarafmdan yayımlanır. (Ada Yayınları)

1996 Yapı Kredi Yaymları'nm hazırladığı "Bir Usta, Bir Dünya: Tezer Özlü" başlığıyla bir sergi açılır.

1997 Sezer Duru'nun hazırladığı 'Tezer Özlü'ye Armağan' yayımlanır. (Yapı Kredi Yayınları)

1998 Daha önce yayımlanmamış senaryosu 'Zaman Dışı Yaşam', Sezer Duru'nun çevirisiyle yayımlanır. (Yapı Kredi Yayınları)

İsviçre 1970

Ayaspaşa 1973

İstanbul 1974

Ayaspaşa 1974
Fotoğraf: Ulla Lundström

Cesare Pavese'nin posteri önünde, 1982.

"Auf den Spuren eines Selbsmords" Bir İntiharın İzinde / Yaşamın Ucuna Yolculuk adlı yapıtıyla 1983 Marburg Yazın Ödülü'nü alırken...

Tezer Özlü'yü çocuk yaşta tanıyan Ferit Edgü, zaman içinde dostu, (zaman zaman) dert ortağı ve yayıncısı olmuştur.

Bu kitapta, bu iki yakın dostun, İstanbul/ Paris/ Ankara ekseninde (çoğu Tezer'in hastalığının depreştiği zor günlerde) birbirlerine yazdığı mektuplar yer alıyor.

Yazmayı bir varoluş sorunu olarak gören iki yazarın yayımlamayı hiçbir zaman düşünmedikleri bu mektuplarda, özellikle Tezer Özlü'nün, *Çocukluğun Soğuk Geceleri* ve *Yaşamın Ucuna Yolculuk* kitaplarından tanıdığımız çınlçıplak dünyasıyla karşı karşıyayız.

"Severek mektup yazılan bir insanın bile olması ne büyük bir olay, söylenen her sözcüğün anlaşılmaktan öte, yaşadığını, dahası sözcüklere bile gerek olmadan yaşandığını bilmek, güç gibi yalınç bir olgu değil, var olmak gibi bir şey."

(T. Özlü)

Tezer Özlü'yü bağlılıkla seven okurları için...

ISBN: 978-975-570-449-4
9 789755 704494

10 TL

www.selyayincilik.com
www.twitter.com/selyayincilik
www.facebook.com/SelYayincilik